

ΧΡΟΝΙΚΑ זכרונות

ΟΡΓΑΝΟ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ ΙΣΡΑΗΛΙΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΤΟΣ Η' • ΑΡΙΘΜ. 75 • ΜΑΡΤΙΟΣ 1985 • ΑΔΑΡ 5745

יֵשָׁע עֵינָיו וַיֵּרָא וַהֲנָה שְׁלֹשָׁה אַנְשִׁים נֹצְבִים עָלָיו

«Καὶ ὑψώσας τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ, εἶδε· καὶ ἰδοὺ, τρεῖς ἄνδρες ἱστάμενοι ἔμπροσθεν αὐτοῦ»

(Γεν. 18:2).

ΣΤΗ ΧΩΡΑ ΤΟΥ ΙΣΡΑΗΛ *

Τήν Τρίτη μᾶς ὁδήγησαν στό 'Ολοκαύτωμα (Yad Vashem). Μνήμη μαρτύρων καί ἡρώων.

Μιά ὁλόκληρη περιοχή μέ παραστατικά μνημεῖα καί σειρά ἀπό δέντρα μέ ἐπιγραφές, μέ ὀνόματα φίλων. Μέσα στό μουσεῖο τὰ ἑκατομμύρια τῶν νεκρῶν ἦταν ζωντανά μέ τίς εἰκόνες τους, τὰ σκελετωμένα κορμιά τους, τό ἀνέκφραστο τῆς ἀποδοχῆς καί τῆς ταπείνωσης.

Εἰκόνες φρίκης. Παραστάσεις τῆς κόλασης.

Γυναῖκες γυμνές ἐτοιμασμένες γιά τοὺς φούρνους. Παιδιά μέ τρόμο καί ἀπορία στά μάτια τους γιά τὰ γύρω τους ἀνεξήγητα. Καί τί ἐξήγηση νά τοὺς δώσωμε; Πῶς ἄγριο σαδιστικό ἐνστικτο καί ἡ ἐπιστήμη τοῦ πολιτισμένου εἰκοστοῦ αἰῶνα συνεργάστηκαν χρόνια γιά νά ἐξευτελίζουν, νά βασανίζουν καί νά θανατώνουν χωρίς σκοπὸ ἑκατομμύρια ψυχές;

«*"Ἐθνος μετέωρον... Ἐθνος ἀνέλπιστον καὶ καταπεπατημένον"*»*.

Μᾶς ξεναγοῦσε ὁ Reouven Daphni, πρῶην πρεσβευτῆς, καί βαριά ἡ πικρία ἔσταζε ἀπὸ τῆ φωνή του.

Ἀπὸ ποῦ νά κρατηθοῦμε γιά νά πιστέψωμε πάλι στὸν ἄνθρωπο; Καί ἦταν ἀληθινὴ δωρεὰ νά μᾶς ὁδηγήσουν ἀμέσως μετὰ, στό Ἱατρικὸ Κέντρο Hadassah νά ἰδοῦμε τὰ τζαμωτὰ τοῦ Chagall. Τὰ σχέδια, τὰ χρώματα, ἔφεγγαν πάνω στό γυαλί, σχηματίζαν συνθέσεις γοητευτικές. Λύτρωση ἡ τέχνη. Ἕνας τρόπος νά σταθεῖ ἐπιτέλους ὁ ἄνθρωπος μέ ἀξιοπρέπεια ἀντίκρου στό Δημιουργό.

Βροχή καί κρύο. Εἶχα παγώσει. Μᾶς περίμεναν στὴν ἐθνικὴ ἐβραϊκὴ βιβλιοθήκη τοῦ

Πανεπιστήμιου. Βιβλία παλὰ τοῦ χίλια πεντακόσια. Βιβλία ἑλληνικά, μέ ἐβραϊκοὺς χαρακτήρες. Ἕνα ἀπὸ αὐτὰ γραμμένο στά

ἑλληνικά ἀπὸ Ἕλληνα ἀγιογράφο τῆς ἐποχῆς. Ἀντίγραφα λίγες σειρές. Μ' ἐνδιέφερε καί ἡ γλώσσα καί ἡ συνταγὴ τῆς ἐποχῆς.

«... Ὀλίγη ὄχρα, ὀλίγη κόλλα καί κρόκον ὀλίγον, ὅσο θέλεις νά χρυσώνει, μετὰ ταῦτα βάλε τό κόκκινο ἀμπόλι μέ τὰς κορυφὰς τῶν λουλουδιῶν καί χρύσωνέ το μέ ρακί καί γίνεται θαυμάσιο...».

Τό μεσημέρι, ὁ δήμαρχος τῆς πόλης, Teddy Kollek, μᾶς περίμενε. Πολιτισμένος βιεννέζος, πολὺ λαοφιλῆς. Ἀτμόσφαιρα ἀνετη, εὐχάριστη. Ὁ Πατριάρχης Διόδωρος καλεσμένος κι ἐκεῖνος. Γιά χάρη του πολλὰ φαγητὰ νηστήσιμα. Κάθησα μαζί του. Ἦθελα νά τὸν γνωρίσω περισσότερο. Μοῦ ἔλεγε πῶς συντηρεῖ σαρανταπέντε ἑλληνικά σχολεῖα, δύο γυμνάσια καί λύκειο στή Βηθλεέμ. Ἡ δραστηριότητα τοῦ Πατριαρχείου στὸν κάθε τομέα μεγάλη.

Ἀνυπομονοῦσαμε νά ἰδοῦμε στό μουσεῖο τοὺς νέους πάπυρους μέ περιεχόμενο τῆ Βίβλου (The Shrine of the Book). Τοὺς εἶχαν ἀνακαλύψει σὲ πέτρινα πυθάρια σὲ σπηλιές κοντὰ στή Νεκρὴ Θάλασσα.

Ἦταν πολῦτιμοι. Γιά νά τοὺς στεγάσουν εἶχαν χτίσει ὑπόγειο μουσεῖο μέ στοές ποὺ θύμιζε σπήλαιο. Ἡ ἐπιστημονικὴ ἐπιμέλεια ἦταν φανερὴ στό κάθε τί. Στὴ θερμοκρασία, στό φωτισμό, στὴν οἰκοδομικὴ ἀσφάλεια τοῦ κτίριου. Εἶχαν προβλέψει βομβαρδισμό, σεισμό, φωτιά καί κλοπὴ.

Ἔτσι φθάσαμε στίς 14 τοῦ Μάρτη. Σήμερα στό Πανεπιστήμιο θά γίνονταν τὰ ἐπίσημα ἐγκαίνια τῆς ἑλληνικῆς πτέρυγας.

Πρὶν στίς 9 τό πρωὶ θά μᾶς δέχονταν ὁ πρόεδρος τοῦ Ἰσραὴλ Chaim Herzog. Ὅλα προγραμματισμένα, ἀπλὰ. Τηλεφωνήματα

Συνέχεια στή σελίδα 15

* Ἡσαΐας 18

* Ἀπὸ τό βιβλίο *Ἰχνηλασία*, (Ἀθήνα: Βιβλιοπωλεῖο τῆς «Ἑστίας», 1984). Τό ἀπόσπασμα ἀναφέρεται σὲ ταξίδι τῆς συγγραφέως στό Ἰσραὴλ μέ τὸν πρόεδρο κ. Κ. Τσάτσο, τὸν Μάρτιο 1984, μέ τὴν εὐκαιρία τῆς τελετῆς τῶν ἐγκαινίων τοῦ «Ἑλληνικοῦ Οἴκου» στό Ἑβραϊκὸ Πανεπιστήμιο τῆς Ἱερουσαλὴμ βλ. *ΧΡΟΝΙΚΑ* τεύχη 69 (Μάιος 1984) καί 71 - 72 (Ὀκτώβριος - Νοέμβριος 1984).

ΕΙΚΟΝΑ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ: Ὁ Ἀβραάμ ὑποδέχεται τοὺς τρεῖς ἐπισκέπτες ἀγγέλους. Πίσω ἡ Σάρα παρατηρεῖ.

(Πίνακας τοῦ Ρέμπραντ.)

שְׁמֵן אֵלִי בַעֲלִי שֶׁבֶר
וְשֶׁמֶן אֲבִירֵי הַיָּדָיִם

(Κριτ. 9:7)

«Σιμού ἐλάη μπααλέ Σιχέμ
βειγισμά αλεχέμ Ελοήμ»

«Ἀκούστε με, ἀρχόντοι τῆς Σιχέμ,
Κί' ὁ Θεός θά σᾶς ἀκούσῃ».

Ο ΔΕΝΤΡΟΒΑΣΙΛΗΑΣ*

Τοῦ ΑΣΕΡ Ρ. ΜΩΨΣΗ

Σύναξη είχαν κάποτε τὰ δέντρα τῆς γῆς μέ σκοπό νά διαλέξουν κι αὐτὰ τὸ Βασιλιά τους. Γιατί, εἶπαν, ὅλα τὰ πλάσματα τοῦ Θεοῦ νά ἔχουν ἀφεντικό, νά τὸν σέβονται, νά τὸν προσκυνᾶνε καί νά ἐκτελοῦν τὰ προστάγματα τοῦ, κι ἐμεῖς τὰ δέντρα νά μένουμε ἀκέφαλα καί ἀβασίλευτα καί νά μὴ γνωρίζουμε ὅλα ἕνα μοναδικὸ ἀφέντη καί Βασιλιά ἀπὸ τὸ γένος μας; Γιατί οἱ ἀνθρώποι, μόλις πληθαίνουν σ' ἕναν τόπο, φροντίζουν νά διαλέξουν πρῶτα πρῶτα τὸ Βασιλιά τους γιὰ νά τούς κυβερνᾶ καί νά τούς προστατεύῃ; Γιατί καί τὰ ζῶα ἀναγνώρισαν ὅλα ἀπ' τὸν καιρὸ τοῦ Ἀδάμ γιὰ κεφαλὴ καί Βασιλιά τους τὸ δυνατό Λιοντάρι, τὰ πετεινὰ τοῦ Οὐρανοῦ τὸν ὑπερήφανο καί μεγαλόφτερο Ἀετὸ καί τὰ ψάρια τῆς θάλασσας προσκυνοῦν κι αὐτὰ καί γονατίζουν σιωπηλὰ στὸ πέρασμα τῆς τιτανόκορμης Φάλαινας; Γιατί λοιπὸν κι ἐμεῖς τὰ δέντρα, πού εἴμαστε τόσα πολλὰ καί πού στολίζουμε ὁλόκληρὴ τὴ φύση μέ θεοζήλτες δεντροσειρές καί μέ πυκνὰ δάση καί πού τρέφουμε μέ τὸν καρπὸ μας καί ἀνθρώπους καί ζῶα, νά μένουμε χωρὶς κορὸνα πού νά τῇ χαιρετοῦν καί νά τῇ σέβονται τὰ ἄλλα πλάσματα τῆς Δημιουργίας;

— Σωστά, εἶπαν μέ μιά φωνή ὅλα τὰ συναγμένα δέντρα καί προχώρησαν νά διαλέξουν καί ξεχωρίσουν ἕνα ἀπὸ αὐτὰ γιὰ Βασιλιά τους.

Πρῶτος ἐμίλησεν ὁ νεροβούτης Πλάτανος, λέγοντας ὅτι αὐτοῦ τοῦ πρέπει νά γίνῃ Βασιλιάς γιατί ἔχει τὰ περισσότερα προσόντα γιὰ τὸ ὑψηλὸ αὐτὸ ἀξίωμα. Τὸ κορμί μου, εἶπε, εἶναι πλατύτερο ἀπὸ κάθε ἄλλο δέντρο. Ὁ ἴσκιος μου εἶναι γλυκὸς κι ἀπέραντος καί κάτω ἀπὸ μένα ἔρχονται νά σκεπαστοῦν τὸ πύρινο καλοκαίρι ἀνθρώποι καί ζῶα. Ζῶ ἄλλως τε, προσέθεσε, περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο δέντρο καί ἔτσι εἶμαι ὁ πιὸ κατάλληλος νά γίνω Βασιλιάς σας αἰωνόβιος.

— Ὅρθά καί ἄγια εἶν' ὅλα αὐτὰ, εἶπε μέ φωνὴ γεμάτῃ χάρι, ἡ ἀσπροντυμένη Ἀκακία. Ἀλλά, μ' ὅλο τὸ σεβασμὸ πού περιβάλλουμε ὅλα τὰ δέντρα τὸν γεροπλάτανο, δέν μπορούμε νά τὸν στεφανώσουμε Βασιλιά. Γιατί τοῦ λείπει ἕνα χάρισμα πού καί στοὺς ἀνθρώπους ὅταν λείπει, δέν μπορούν νά μένουν πολὺ καιρὸ Βασιλιάδες: δέν δίνει καρπὸ.

Ὅλα τὰ δέντρα ὁμόφωνα ἔδωκαν δίκη στὴ μυροβόλο Ἀκακία κι ἔτσι ὁ Πλάτανος ἐσβύστηκεν ἀπὸ τὸν κατάλογο τῶν ὑποψηφίων νά βασιλέψουν.

— Προτείνω τὴν Ἑλᾶ, ἐφώνησε τότε ἕνα δέντρο τοῦ δάσους. Αὐτὴ ἔχει ὅλα τὰ χαρίσματα γιὰ νά φορέσῃ τὸ βασιλικὸ διάδημα. Εἶναι ἀγαπητὴ σ' ὅλον τὸν κόσμον γιατί τὸ λάδι τῆς εἶναι ὁ πολυτιμότερος καρπὸς καί γιὰ τὸ Θεὸ καί γιὰ τοὺς ἀνθρώπους. Δέν κοιμᾶται ἄλλως τε τὸν χειμῶνα κι ἔτσι θ' ἔχουμε Βασιλιά ἀγρυπνο ὅλον τὸν χρόνον.

Μέ μιά φωνὴ ὅλα τὰ δέντρα εἶπαν ὅτι συμφωνοῦν καί προσκάλεσαν τὴν Ἑλᾶ νά δηλώσῃ ἂν δέχεται τὸν προσφερόμενον θρόνον τοῦ Βασιλείου τῶν δέντρων.

— Μεγάλῃ καί ἀπέραντῃ ἡ τιμὴ πού μου κάνετε καί ἡ κα-

λῶσυνή πού μου δείχνετε, ἀπάντησε ἡ καλόβουλη καί θεοφοβούμενη Ἑλᾶ. Ὅμως δέν μπορῶ νά τὴν δεχτῶ. Ἄν φορέσω τὴ βασιλικὴ κορὸνα θά πρέπει ν' ἀφήσω τὸ νοικοκυριό μου, νά μὴ γεννοβολῶ πιά ἑλῆδες καί λάδι καί ἔτσι οἱ ἀνθρώποι δέν θά ἔχουν οὔτε τροφή γι' αὐτοὺς, οὔτε γιὰ πρόσφορο γιὰ τὸ Θεὸ τους. Διαλέξτε λοιπὸν ἕνα ἄλλο δέντρο πιὸ κατάλληλο ἀπὸ μένα.

Τὰ εὐλαβικὰ καί φρόνιμα αὐτὰ λόγια τῆς μετριόφρονος Ἑλᾶς συνεκίνησαν σύγκορμα τὸ Συνέδριο τῶν δέντρων καί ἄρχισαν νά στρέφουν ὅλα τὴν προσοχὴ τους γιὰ νά βροῦν ἕναν ἄλλο κατάλληλο ὑποψήφιο.

— Ἐγώ, ἀναφώνησε τὸ κορμολύγιστο Καλάμι, θά σᾶς πῶ ποιὸν ἀπὸ μᾶς νά κάνουμε Βασιλιά: Τὸ ἐλκυστικὸ καί κοσμογυρισμένο Ἀμπέλι πού κι αὐτὸ μέ τὸν καρπὸ του σαγηνεύει καί ξετρελαίνει Θεοὺς κι ἀνθρώπους.

Ἡ ποντοκτομή αὐτῆς τῆς βεργολυγερῆς Καλαμῆς προκάλεσε τόσον ἐνθουσιασμό, ὥστε ὅλα τὰ δέντρα ἐτοιμάσθηκαν νά σηκώσουν τὸ ποτήρι τοῦ κρασιοῦ γιὰ νά πιοῦν εἰς ὑγείαν τοῦ ἀντάξιου βασιλιά τους.

Τὸ ποντόκορμον ὅμως Ἀμπέλι, χωρὶς κἂν νά σηκωθῇ ἀπὸ τὴ χαμηλὴ του θέση, εὐχαρίστησε καί τὴν Καλαμῆ καί τὸ Συνέδριο καί εἶπε:

— Σᾶς εὐχαριστῶ, καλοὶ μου σύντροφοι, γιὰ τὴν εὐγενικὴ σας προσφορά. Δέν μπορῶ ὅμως, πρὸς μεγάλῃ μου λύπη, ν' ἀνταλλάξω τὴ σημερινὴ μου χαμηλὴ θέση μέ τὴν πανύψηλὴ ἐνός βασιλιά τῶν δέντρων. Πρῶτα πρῶτα θά μέ κοροϊδεύουν ὅλα τὰ ψηλὰ δέντρα ὅταν θά βγαίνω μπροστὰ τους μέ τὴ βασιλικὴ χλαμίδα πού θά σέρνεται πίσω μου. Ἐπειτα θά πάθω κι ἐγὼ ὅ,τι θά ἐπάθαινε καί ἡ Ἑλᾶ, ἡ πρωτεξαδέλφη μου, ἂν δεχόταν νά γίνῃ βασίλισσα. Θά ἔπαινα νά καρποφορῶ κι ἔτσι καί οἱ ἀνθρώποι, πού τώρα τόσο μέ ἐκτιμοῦν, θά καταντοῦσαν, χωρὶς τὸ κρασί μου, πὶο θλιβεροὶ καί μελαγχολικοὶ ἀπ' ὅσο εἶναι σήμερα κι ὁ Θεὸς θά μέ καταριόταν κι αὐτὸς γιατί δέν θά ὑπῆρχε πιά στὴ γῇ κρασί γιὰ τὸ εὐλογημένο «κῆντὸς»⁽¹⁾ τοῦ Σαββάτου. Καλὰ βέβαια εἶναι τὰ φαρδονικὰ, μὰ γιὰ τοὺς δεσποτάδες, εἶπε τελειώνοντας τὸ φρόνιμο Ἀμπέλι.

Οὐλίψη καί κατῆφεια ἐπεκράτησε μετὰ τὸ ἄκουσμα τῶν λόγων αὐτῶν σέ ὅλα τὰ συγκεντρωμένα δέντρα καί δάκρυα ἄρχισαν νά χύνονται ἀπὸ τὰ μάτια τῶν πιὸ εὐαίσθητων ἀπὸ αὐτὰ, μέ ἐπὶ κεφαλῆς τὸ Πεύκο καί τὴν Ἰτιά πού ἀπὸ τότε δέν ἔπαισαν, τὸ πρῶτο νά δακρύζῃ καί ἡ δευτέρη νά ἔχει πάντοτε κατεβασμένα τὰ μοῦτρα τῆς.

Ἡ ἀπόγνωσση ἦτανε πάντα, κι ὅχι μονάχα στοὺς ἀνθρώπους, κακὸς σύμβουλος. Ἐτσι ὅλα τὰ συναγμένα δέντρα συμφώνησαν νά καταφύγουν σάν σέ σάνιδα σωτηρίας τοῦ ὀρφανισμένου ἀπὸ τὰ σπάργανὰ τοῦ βασιλείου τῶν δέντρων, στὴ φτώχῃ καί ξετελισμένη Ἀγκαθιά καί γονατίζοντας μπροστὰ στὴ χαμηλότητά της, τῆς λένε τὰ δακρύβρεχτα αὐτὰ λόγια:

— Χαμηλοτάτη μας ἀδελφή! Σέ σένα στηρίζουμε τὴν τελευταία ἐλπίδα νά φτάσουμε στὸν ἱερό μας σκοπὸ. Σοῦ προσφέρουμε εὐλαβικὰ τὸν θρόνον τοῦ βασιλείου τῶν δέντρων

* Ἀπὸ τὸ βιβλίο του: «Ἑλλανο - Ἰουδαϊκαὶ Μελέται, (Ἀθήνα, 1958). Δημοσιεύεται μὲ τὴν ἐπέτειο τῶν 10 χρόνων ἀπὸ τὸ θάνατό του, στὶς 25 Μαρτίου 1975.

(1) «Κῆντὸς» = ἁγιασμὸς τοῦ καρποῦ τῆς ἀμπέλου τελοῦμενος εἰς τὰ ἑβραϊκὰ σπῆτια πρὸς ὑποδοχὴν καί τιμὴν τοῦ Σαββάτου καί τῶν ἄλλων ἑορτῶν.

καί εἴμαστε ἔτοιμα ὅλα νά θυσιάσουμε τά φύλλα, τά κλωνάρια, τό κορμί καί τές ρίζες μας ἀκόμα ἂν χρειασθῇ, γιά νά τόν προστατεύσουμε ἀπό κάθε ξένη ἐπιβουλή. Δέξου, Χαμηλοτάτη, τήν πορφύρα πού σου προσφέρουμε καί βγάλε μας ἀπό τήν ἀμέτρητη αὐτή ἀμηχανία.

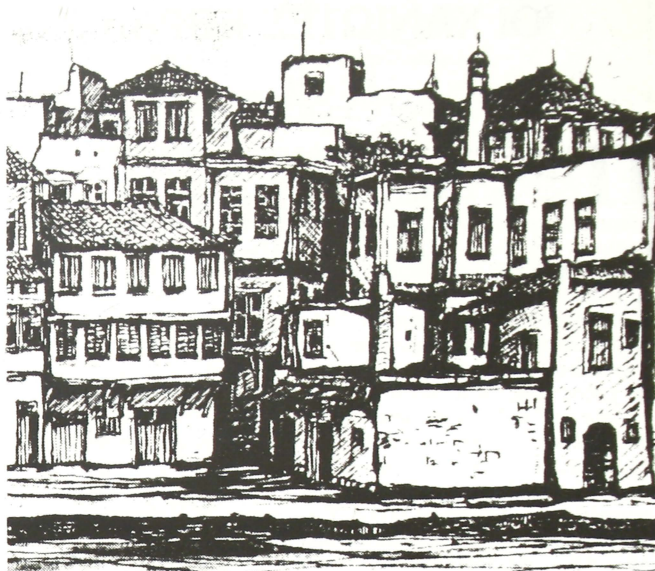
Κατάπληκτη ἡ Ἀγκαθιά ἀλλά καί δύσπιστη στά λόγια αὐτά τῶν ὁμοδέντρων τῆς πού τά δέχθηκε μᾶλλον σάν εἰρωνεΐα ἀνεβαίνει μέ δυσκολία στό βῆμα τοῦ Συνεδρίου καί λέγει:

— Ἀδέλφια μου τοῦ δάσους ἀγαπητά! Ἡ σοβαρολογεῖται ἡ μέ κοροϊδεύτε. Ἄν συμβαίνει τό πρῶτο καί σοβαρά μέ προτείνετε γιά βασιλίσσά σας, σᾶς προστάζω ἀμέσως ἐν ὀνόματι τῆς βασιλικῆς μου ἐξουσίας νά σκεπασθῇτε ὅλα τά συναγμένα ἐδῶ δέντρα κάτω ἀπό τό σκελετωμένο κορμί μου. Μά

ἂν σκοπός σας ἀληθινός εἶναι νά ἀστείευτῇτε μέ μένα καί μέ τήν ταπεινότητά μου, ὅπως πολύ πολύ τό ὑποπεύομαι, πρὶν ἀκόμα φορέσω τῆς πορφύρας τό ψυμίθι, ἀφήστε με, παρακαλῶ, νά σᾶς πῶ καί τό δικό μου παραμῦθι: Τό κορμί τῆς Ἀγκαθιάς πρὶν καλά καλά χρονίσει, οἱ ἀνθρώποι στή φωτιά τό πετοῦν νά κοκκινήσει. Ἔτσι ἀντί νά πετύχετε αὐτό πού θέλετε, θά ἐξυπηρετήσετε ἕναν ἄλλο καί πολύ διαφορετικό σκοπό. Οἱ ἀνθρώποι γιά νά ταπεινώσουν τό γένος τῶν δέντρων καί μέ τήν χαιρεκακία πού τοὺς χαρακτηρίζει νά θέλουν νά ταπεινώνουν κάθε τι πού στέκει πιο ψηλά, θά ἔχουν τήν εὐκαιρία νά γκρεμίζουν κάθε χρόνο καί τῶν δέντρων ἕνα Θρόνο...

(Ἐμπνευσμένο ἀπό τό βιβλίον τῶν Κριτῶν Κεφ. 9ον)

Τό σχέδιο του
Νίκου Σταυρουλάκη:
παριστάνει την παλιά
εβραϊκή συνοικία
της πόλεως

ΟΙ ΕΒΡΑΙΟΙ ΤΩΝ ΧΑΝΙΩΝ — Η ΑΛΗΘΕΙΑ

Του ΜΑΡΣΕΛ Μ. ΓΙΟΕΛ

Ποιές ήταν οι συνέπειες του Β' παγκοσμίου πολέμου για τους 260 Έβραίους των Χανίων; Ο ιστορικός κ. Σλόμο Καρμιέλ, ύφηγητής του Πανεπιστημίου Τέλ Άβιβ, αφιέρωσε τα τέσσερα τελευταία καλοκαίρια σέ έρευνες στην Κρήτη και σέ επισκέψεις διαφόρων ευρωπαϊκών πόλεων, αναζητώντας την απάντηση στο παραπάνω έρώτημα.

Σύμφωνα μέ τά ήδη γνωστά στοιχέα οι 260 Χανιώτες Έβραίοι συνελήφθησαν από τούς Ναζί στίς 30 Μαΐου 1944 και έπιβιάσθησαν επί πλοίου, γιά νά χαθούν μετέπειτα όλα τά ίχνη τους.

Στή διάρκεια των έρευνών του ό κ. Καρμιέλ μελέτησε πολλούς φακέλους, συνομίλησε μέ ηλικιωμένα άτομα από την Κρήτη, συνάντησε πρώην Γερμανούς αξιωματικούς και όπλίτες και προσπάθησε νά πάρει συνεντεύξεις από πρώην πράκτορες των βρετανικών μυστικών υπηρεσιών και πρώην μέλη της Άντίστασης στην Κρήτη.

Ο κ. Καρμιέλ πιστεύει νά δημοσιεύσει τά πορίσματα του τό προσεχές έτος. Τό μόνο πού αποκάλυψε μέχρι τώρα είναι ότι οι Έβραίοι δέν συνελήφθησαν «στίς 30 αλλά στίς 20 Μαΐου». Τό στοιχείο αυτό αποτελεί τό κλειδί γιά τή διερεύνηση του όλου θέματος. Ο ίδιος πιστεύει ότι οι Έβραίοι των Χανίων δέν έκτοπίσθησαν στά πλαίσια της εφαρμογής της τελικής λύσης, όπως οι περισσότεροι των έξι εκατομμυρίων Έβραίων θυμάτων της χιτλερικής Γερμανίας, αλλά έκτελέσθησαν γιά τή βοήθεια πού παρείχαν στίς βρετανικές μυστικές υπηρεσίες, στά σχέδιά τους γιά τήν άπαγωγή του στρατηγού Κράιπε, διοικητού των ναζιστικών δυνάμεων στην Κρήτη.

Ο κ. Καρμιέλ πιστεύει ότι μετά τήν έκτέλεσή τους, τά πτώματα φορτώθηκαν επί του πλοίου, τό όποιο αργότερα οι Ναζί βύθισαν, γιά τήν καταστροφή κάθε μαρτυρίας. Μεταξύ των θυμάτων συμπεριλαμβάνετο ό

Ραββίνος Γιοσέφ Έβλαγών, θρησκευτικός ήγέτης της κοινότητας Χανίων.

Η εξαφάνιση των Χανιωτών Έβραίων έθεσε τέλος σέ έναν ιστορικό δεσμό 2.500 χρόνων μεταξύ Έβραίων και Κρήτης, πού σήμερα προσελκύει χιλιάδες Ισραηλινούς τουρίστες κάθε καλοκαίρι.

Σύμφωνα μέ τόν θρύλο οι πρώτοι κάτοικοι της Κρήτης υπήρξαν Έβραίοι, ή δέ όνομασία της πηγάζει από τήν αναφορά στό βιβλίο Α' Σαμουήλ στό λαό των Χεριταίων.

Κατά τούς πρώτους χρόνους του Χριστιανισμού υπήρχαν εβραϊκές κοινότητες στή νήσο. Σέ μία μάλιστα από τίς επιστολές του πρós τούς Κρήτες, ό απόστολος Παύλος υπαινίσσεται τήν άποφυγή «συζητήσεων μέ τούς πολύ μορφωμένους Έβραίους, τουλάχιστον σέ θέματα θεολογίας και νομοθεσίας».

Οι Έβραίοι της Κρήτης υπέστησαν διωγμούς κατά τή βυζαντινή περίοδο. Άναπτύχθηκαν πάλι τήν έποχή της βενετοκρατίας, 1204 - 1669. Τό επικρατούν έκεί έθιμοτυπικό ήταν τό «Μινάγκ Ρωμάνια». Οι Ρωμανιώτες υπήρξαν οι πρώτοι Έβραίοι κάτοικοι, οι όποιοι αργότερα άφομοιώθηκαν από τούς Σεφαραδί Έβραίους πού έγκατεστάθησαν στή νήσο κατά τήν όθωμανική κυριαρχία.

Τό 1350 οι Βενετοί ύποχρέωσαν τούς Έβραίους νά ζούν σέ ειδική συνοικία, «Judaica», γνωστή μέχρι σήμερα μ' αυτή τήν όνομασία. Οι Έβραίοι των Χανίων συνεισέφεραν γιά τήν ενίσχυση των τειχών, τήν κατασκευή του λιμανιού και τήν ανάπτυξη του ναυτικού.

Τό 1904 υπήρχαν στά Χανιά 646 Έβραίοι πού άσχολούντο, κυρίως, μέ τό εμπόριο και τή χειροτεχνία. Μετά τήν ένωσή της Κρήτης μέ τήν Ελλάδα, πολλοί Έβραίοι έγκατεστάθησαν στην Άθήνα.

(Άναδημοσιεύεται από τό Jewish Chronicle, 16.11.1984).

ΟΙ ΧΑΝΙΩΤΕΣ ΕΒΡΑΙΟΙ ΚΑΙ Η ΣΥΝΑΓΩΓΗ ΤΟΥΣ

Του ΑΝΕΣΤΗ ΜΑΚΡΙΔΑΚΗ

Πρίν από τόν δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, ανθούσε στά Χανιά μία 'Εβραϊκή Παροικία. Ήταν ἐδῶ ἐγκατεστημένη πρίν από πολλά χρόνια. Οἱ πῖο πολλοί πλούσιοι. Μερικοί πτωχοί. Ἀλλά ἀλληλοβοηθιόντουσαν σάν τούς 'Εβραίους.

Εἶχανε στά χέρια τους ἓνα μεγάλο μερίδιο τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου καί τῆς οἰκονομίας τοῦ τόπου. Ἡ ἐκκλησία των δηλαδή ἡ ἐβραϊκή Συναγωγή, ὑπάρχει ἀκόμη (πάροδος ὁδοῦ Κονδυλάκη 20) ρημαγμένη καί μισογκρεμισμένη ἀπό τήν ἐγκατάλειψη καί τό χρόνο. Κάποιος πρέπει νά τή φροντίσει ἀπό χρέος πρὸς τὰ μνημεῖα τῆς πόλης, ἀπό χρέος πρὸς τήν ἱστορία της καί τήν ἱστορία τῶν Χανιωτῶν 'Εβραίων. Ἀφοῦ διατηρήσαμε τούρκικα τζαμιά γιατί νά μή διατηρήσωμε καί ἐβραϊκές ἐκκλησίες, γιά λόγους ἀπολύτως ἱστορικούς.

Ἀνῆκω ἀπό πολλά χρόνια τώρα στή Διεθνή Ἑνωσιή Συγγραφέων καί Δημοσιογράφων Τουρισμοῦ καί βοήθησα πολλούς ξένους συγγραφεῖς μέ τὰ βιβλία μου καί τίς πληροφορίες πού τούς ἔδωσα, νά γράψουν τὰ βιβλία τους γιά τήν Κρήτη. Αὐτοί θεώρησαν ὅτι ἐπρεπε νά ἀναφέρουν στίς ἐκδόσεις τους τό ὄνομά μου καί τή διεύθυνσή μου γιά περισσότερες πληροφορίες.

Ἐρχονται λοιπόν στά Χανιά μεταξύ τῶν ἄλλων, καί 'Εβραῖοι ἐπιστήμονες, ἱστορικοί συγγραφεῖς καί ἀπλοί ἄνθρωποι καί ἐνδιαφέρονται νά μάθουν κάθε τί πού ἀφορᾷ τούς 'Εβραίους τῶν Χανιῶν πού ξεκληρίστηκαν κυριολεκτικά μέχρις ἐνός ἀπό τούς Γερμανούς. Ἡ ἐξαφάνισή τους εἶναι ἀπό τὰ συνταρακτικότερα γεγονότα τῆς χιτλερικής ἀγριότητος. Τούς ἐμάζεψαν, τούς ἔβαλαν σ' ἓνα βαπόρι μαζί μέ πολλά κρητικά παλληκάρια τῆς ἀντίστασης καί βούλιαξαν τό βαπόρι μεσοπέλαγα. Νομίζω ἓνας ἡ δύο γλύτωσαν γιατί δέν πάστηκαν τότε καί ζοῦν ἀκόμη. Ὅλοι σχεδόν οἱ σημερινοί 'Εβραῖοι ἐπισκέπτες ζητοῦν νά μάθουν τί ἀπέγινε ἡ Συναγωγή. Κάποτε κάποτε τούς ἐξεναγοῦσα ὡς ἐκεῖ. Ἀλλά ἦταν τόση ἡ ἀπογοητευση καί ἡ κακή ἐντύπωση ἀπό τήν κατάντια τῆς ἐκκλησίας των ὥστε θεώρησα προτιμότερο ν' ἀποφεύγω αὐτή τήν ξενάγηση.

Τά γράφω ὅλα αὐτά μέ μία μικρή ἐλπίδα νά συγκινηθεῖ κάποιος ἀπό τούς ἀρχαιολόγους ἢ τούς ἀρχοντες τοῦ Δήμου καί νά κάμει ὅτι χρειάζεται. Ἐξ ἄλλου νομίζω πῶς δέν βλάπτει νά προσθέσω μερικές συναφεῖς πληροφορίες γιά τούς

'Εβραίους τῶν Χανιῶν. Ἡ ἱστορία τους ξεκινᾷ ἀπό τὰ χρόνια τῆς ἐνετικής κατοχῆς. Καί ἡ συνοικία τους ἡ «'Εβραϊκή» εἶναι μία ἀπό τίς παλιότερες συνοικίες τῶν Χανιῶν. Κτισμένη κάτω ἀπό τή νοτιοδυτική Τάμπια ἦταν γιά πολλά χρόνια τό Γκέτο τῶν 'Εβραίων. Κατά μία ἱστορική ἀποψη στά Χανιά ἦρθαν ἀπό τήν Ἰσπανία σέ ἓναν ἀπό τούς ἀναριθμητοὺς διωγμούς τῆς φυλῆς των. Καί στέριωσαν ἐδῶ ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνες.

Ὅπως γράφει ὁ ἱστοριοδίφης Ι. Ἀνδρουλιδάκης «μεταξύ τῶν Κρητικῶν καί τῶν 'Εβραίων ὑπῆρχε μία μακρόχρονη γνωριμία καί ἀλληλοεκτίμησι. Ἡ ἐπιβίωσι καί γιά τούς δύο λαούς μέσα στίς χιλιετηρίδες παρά τίς φοβερές δυσκολίες πού ἀντιμετώπιζαν καί πού ἄλλους λαοὺς ἐξαφάνισαν ὀφείλεται στίς αἰώνιες ἀρετές τῆς εὐφυΐας καί τῆς προσαρμοστικότητας, στήν ἰσχυρή κληρονομικότητα καί τῇ δυναμικότητά. Τούς 'Εβραίους τῆς Κρήτης οἱ Ἑνετοὶ τοὺς ἀναγνώρισαν ὡς κυρίαρχη οἰκονομική δύναμι πού τὴν ἐχρειάζονταν. Καί οἱ Τοῦρκοι πού τοὺς βρῆκαν νά κρατοῦν στά χέρια τους τό ἐμπόριο καί τό πιστωτικὸ κεφάλαιο, δέν τοὺς ἔθιζαν. Στίς ἀτέλειωτες ἐπαναστάσεις καί τήν τρικυμιώδη ζωὴ τῶν Κρητικῶν, ἄλλοτε ἔμεναν οὐδέτεροι καί ἄλλοτε ἔδιναν οἰκονομική βοήθειαν».

Ἀπὸ τῇ νεώτερη ἱστορία τῆς 'Εβραϊκῆς Παροικίας, μετὰ τῇ λήξει τῆς ἀπομόνωσης τῆς συνοικίας καί ὅταν πιά εἶχε ξεπεραστεῖ ἡ παραδοσιακὴ ἐχθρότητα πού ἀκολουθεῖ πάντα αὐτό τό λαό, πολλοὶ θυμοῦνται μία θαυμαστὴ συμβῆσι καί συγκατοίκηση μέ τούς Χριστιανούς. Θυμοῦνται τὰ γλέντια τῆς 'Εβραϊκῆς, θυμοῦνται τίς πλούσιες καί ὁμορφες 'Εβραϊοπούλες. Θυμοῦνται τοὺς μουσικοὺς ἀδελφούς Καμόντε πού τοὺς διασκέδαζαν στά Κέντρα καί τοὺς ἐνυχαγωγούσαν μέ τὴν ἐξάισια μουσικὴ τους καθὼς ἐσυνώδευε τίς βουβές ταινίες τῆς ἐποχῆς στὸν καλύτερο τότε κινηματογράφο στὸ Ἰδαῖο Ἀντρον.

Τό 1944 ὅλες αὐτές οἱ ἱστορίες τῶν Χανιωτῶν 'Εβραίων ἔλαβαν ὀριστικὸ τέλος. Καί ἔμεινε μόνο ἡ μισοερείπωμένη συνοικία μέ τῇ μικρῇ συναγωγῇ πού λεγόταν καί Χάβρα τῶν Ἰουδαίων. Ὑπῆρχε καί ἡ μεγάλη καί μεγαλοπρεπὴς Συναγωγή, πού ἔγινε ἐρείπια ἀπὸ τοὺς γερμανικοὺς βομβαρδισμούς.

(Ἀπὸ τὸν *Κήρυκα Χανίων* 16.11.1984).

Στοιχεῖα γιά τὴ Συναγωγὴ Χανίων

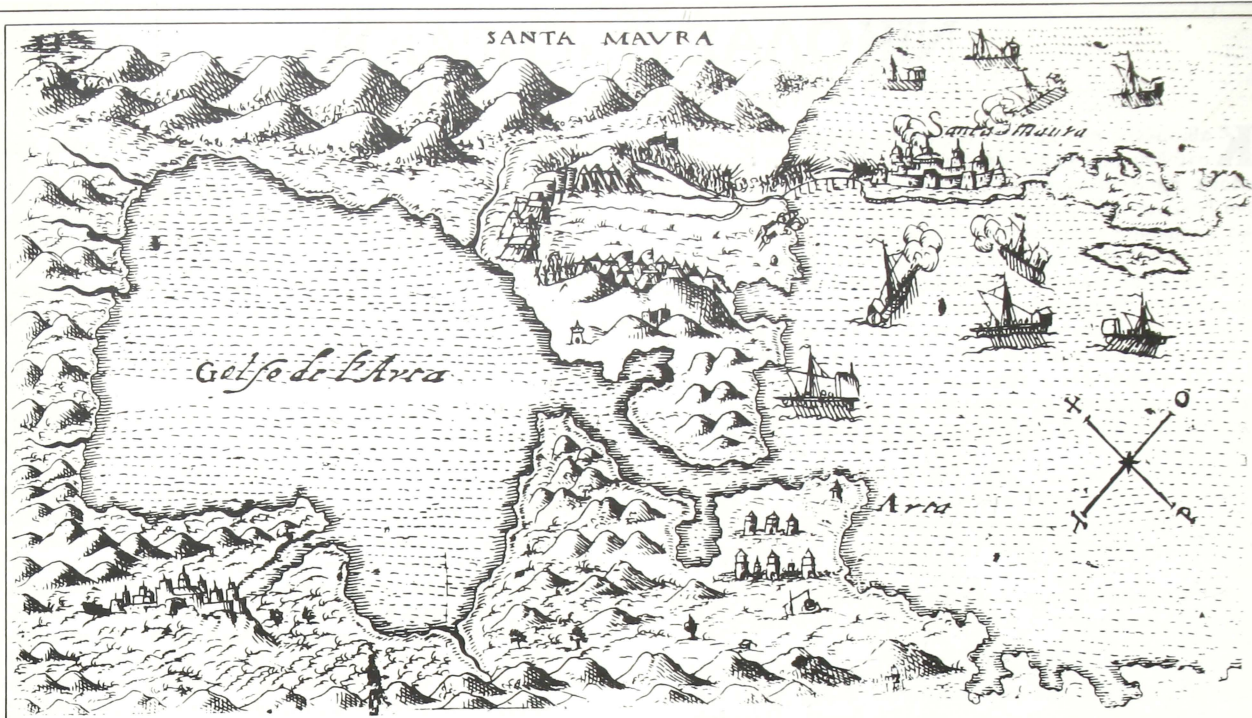
Ολες οἱ μαρτυρίες, δείχνουν ὅτι τό οἶκημα εἶχε ὑποστῇ σημαντικὲς τροποποιήσεις γιά νά καταστῇ Συναγωγή. Τρεῖς πύλες ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς τῆς οἰκοδομῆς κλείσθηκαν καί τό δυτικὸ τείχος ἀνακόπηκε ἀπὸ μία μεγαλύτερη προέκταση. Λεπτομέρειες σέ διακοσμητικὲς ραβδώσεις ἐπὶ τοῦ τοῖχου εἶναι ἐνδεικτικὲς τῆς χρονολογίας ἀνεγέρσεως, τοποθετούμενη στίς ἀρχές τῆς βενετικῆς κατοχῆς τῆς νήσου, περίπου 140 - 150 αἰῶνα. Οἱ μετατροπές πού ἔγιναν ὥστε τό κτίριο νά καταστῇ κατάλληλο γιά ἐβραϊκὴ χρῆσι, χρονολογοῦνται, κυρίως, ἀπὸ τὸν 17ο καί τὸν 18ο αἰῶνα. Τό στοιχεῖο αὐτὸ συμφωνεῖ μέ ἄλλες ἐνδείξεις πού ἀποδεικνύουν ὅτι τό οἶκημα ἀρχικὰ ἦταν μία Καθολικὴ Ἐκκλησία, κτισμένη βάσει τοῦ ἰδίου σχεδίου (σέ μικρότερη κλίμακα) μέ τήν κοντινὴ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησίαν τοῦ Ἀγ. Νικολάου, (σήμερα στεγάζεται τό Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο Χανίων). Ἡ μοναδικὴ ἐκκλησία στήν περιοχὴ αὐτὴ τῶν Χανίων κατὰ τὸν μεσαίωνα, ἦταν τῆς Ἀγ. Αἰκατερίνης. Ὁ Gerola στήν ἐξέτασι τῶν βενε-

τικῶν ἀρχείων Κρήτης, φαίνεται ὅτι παρέβλεψε τὴ Συναγωγὴ καί ἀγνόησε τό ἐνδεχόμενο ὅτι τό κτίριο ὑπῆρξε ἀρχικὰ ἐκκλησία. Ἡ μετάφρασι τοῦ κτιρίου πρέπει νά ἔλαβε χώρα λίγο χρόνο μετὰ τὴν ὀθωμανικὴ κατὰκτησι τῶν Χανίων ὅταν, ὡς γνωστόν, ἡ Judecca ἢ 'Εβραϊκὴ συνοικία ἐπεκτάθηκε.

Τό κτίριο εἶναι μεγάλης ἀξίας καί σημασίας. Εἶναι ἡ μόνη γνωστὴ περίπτωσι ἐκκλησίας πού μετατράπηκε σέ ἐβραϊκὸ οἶκημα. Εἶναι ἐπίσης τό μοναδικὸ σωζόμενο ἐβραϊκὸ οἶκημα στήν Κρήτη, τοῦτο δέ μετὰ 2.400 χρόνια ἐβραϊκῆς παρουσίας ἐπὶ τῆς νήσου.

Ἀπὸ ἐκθεσι τοῦ κ. ΝΙΚΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥΛΑΚΗ διευθυντοῦ τοῦ 'Εβραϊκοῦ Μουσείου Ἑλλάδος

(Γιά τίς ἐβραϊκὲς Κοινότητες τῆς Κρήτης συμπληρωματικὰ στοιχεῖα ἔχουν δημοσιευθεῖ στά ΧΡΟΝΙΚΑ, τεύχη 39 (Μάιος 1981), 67 (Ἀπρίλιος 1984), καί 71 (Ὀκτώβριος 1984).

Χάρτης Άρτας, Πρέβεζας, Λευκάδας. Χαράχτηκε τέλη του 16ου αιώνα

ΜΕΤΑ ΤΟ 1821

ΟΙ ΕΒΡΑΙΟΙ ΣΤΗΝ ΑΡΤΑ

Του κ. Μιχ. Γρηγορόπουλου

Η Άρτα επί Τουρκοκρατίας ήτο έδρα Καϊμακάκη, Μουχτή και Καδή. Έπιδικασθείσα δέ και αυτή υπό της ευρωπαϊκής διπλωματίας, δι' αποφάσεων εκδοθεισών εν Βερολίνο τώ 1880 και Κωνσταντινουπόλει τώ 1881, προσηρτήθη τη Ελλάδι μετά στενής τινός κατά την Ήπειρον λωρίδος, οριζομένης υπό της Πινδείου σειράς και του ποταμού Άράχθου μέχρι του Καραλή Δερβέν, και ήδη τό διαμέρισμα τούτο από της 23 'Ιουνίου 1881, καθ' ήν κατελήφθη υπό των ελληνικών στρατευμάτων, εν μέσω άφάτου χαράς των κατοίκων, θεωμένων πραγματοποιούμενο όνει-

ρον πολυχρονίων πόθων, αποτελεί τόν Νομόν της Άρτης, εμπεριλαμβάνοντα, κατά την νέαν πολιτικήν διαίρεσιν 2 επαρχίας τήν της Άρτης και τήν των Τσουμέρκων, 8 δήμους, τούς έξής, Άρτης, Πέτα, Ήρακλείας, Τετραφυλλίας, Άγνάντων, Πραμάντων, Καλαρρύτων και Θεοδωρίας, και 55 κωμοπόλεις και χωριά μέ δλικόν αριθμόν κατοίκων 31. 178, κατά τήν υπό της Έλλ. Κυβερνήσεως ένεργηθείσαν τώ 1881 άπογραφήν. Η πόλις αυτή καθ' ό πρωτεύουσα του όμώνυμου Νομού είναι και έδρα όλων των διοικητικών, οικονομικών, στρατιωτικών και δικαστικών άρχών κάπό του Είρηνοδικείου μέχρι του Πρωτοδικείου ύπαγομένου εις τό Έφετεϊόν της Λαρίσης, προς δέ και εκκλησιαστική Μητρόπολις του Άρχιεπισκόπου Άρτης. Συγκεντρωμένη δέ ούσα εντός στενού και κοίλου χώρου οριζομένου υπό του ποταμού Άράχθου και της λοφοσειράς, άριθμεί μόλις 8.000 κατοίκους, ών 7.200 εισίν Έλληνες και 800 Ίσραηλίται, των Τούρκων μεταναστευσάντων ήδη εις Ίωάννινα και άλλαχού.

Κατά τήν όλιν ύπάρχουσι 5 τουρκικά τεμένη ήδη έγκαταλελειμμένα, 1 Έβραϊκή Συναγωγή, 18 Ξενώνες (χάνια), χωρητικότητας άπαντες 1200 ίππων, τό άλλοτε διοικητήριον νύν χρησιμεύον ως στρατιωτικόν νοσοκομείον, στρατώνες τινές του πεζικού και 70 φρέατα ποσίμου ύδατος, έξ ών οι κάτοικοι ως και εκ του ποταμού Άράχθου ύδρεύονται.

Διά δέ τήν δημοσίαν εκπαίδευσιν ιδρύονται 2 δημοτικά σχολεία των άρρένων και θηλέων, ελληνικόν σχολείον και γυμνάσιον άρτίως συστηθέν υπό της ελληνικής κυβερνήσεως. Πλήν της ώραίας οικοδομής, εν ή συγκεντρώνται τό δη-

'Από τόν επαγγελματικό οδηγό της Άρτας του 1891

Σέ παρουσίαση του Χρ. Β. Χειμώνα του επαγγελματικού οδηγού της Άρτας τά 1891 (περιοδικό «Σκουφάς», Ίανουάριος - Ίούνιος 1983) αναφέρονται στην κατηγορία *Έμποροι και οι παρακάτω Έβραίοι: Άβδελάς Ίωσ. Ρ. (ύφάσματα), Ίωχανάν Άδελφοί (είσαγωγές), Μιζάν Άβραάμ Σ. (ύφάσματα), Σούσκε Σαμουήλ Μ. και άδελφός (ύφάσματα), Χαναέλ Ίωναχάς και Σία (ύφάσματα).*

(Άλλα στοιχεία περί των Έβραίων της Άρτας έχουν δημοσιευθεί στό περιοδικό Χρονικά, τεύχος 54 (Δεκέμβριος 1982).

ΝΙΚΟΛΑΣ Ο «ΕΒΡΑΙΟΣ»

Διήγημα του ΚΩΣΤΑ ΜΑΝΤΖΑΝΑ

Καθισμένος στο πεζούλι της αυλής με μιά σκληρή πέτρα στο ένα χέρι κι ένα βελόνι σκουριασμένο στο άλλο, τδστριβε προσπαθώντας νά τό ξεσκουριάσει. Καμιά τριανταριά βελόνια σκουριασμένα δίπλα του, τυλιγμένα σέ μιά παλιά έφημερίδα περιμεναν τήν σειρά τους.

Ήταν στά έβγα του δ' Απρίλης. Σέ λίγες μέρες θαρχότανε τό Πάσχα. Τό τελευταίο σκλαβωμένο Πάσχα. Ή άνοιξη είχε φουντώσει. Όργιασμένη ή φύση είχε γεννήσει όλόκληρη και ή χαρά της γιά τήν γεννοβολιά της έλαμπε στό πρόσωπό της, όπως ή γυναίκα πού έχει καλή γέννα. Παντού χαρά και γέλιο. Ό κόσμος όλος, είχε ξεχυθεί στόν κάμπο γιά τίς δουλειές του. Κανένας στό σπίτι έκτός από τούς γερόντους πού ήταν κλειδαριά του σπιτιού μήν έλθει καμιά γύφτισσα και τούς ρημάξει.

Ό Νικόλας σκυμένος ύπομονετικός και άκούραστος προσπαθοΰσε νά καθαρίσει τά σκουριασμένα βελόνια. Οί μύγες ένοχλητικές έρχότανε πάνω στό φαλακρό του κεφάλι, αλλά αυτός δέν νευρίαζε, ούτε τόν πείραζε τό τρελό κυνηγητό τους.

Τόν βρήκε τό μεσημέρι εκεί νά άσχολείται ίκανοποιημένος μέ τό μειδίαμα στά χείλη και ή χαρά ζωγραφισμένη στό πρόσωπό του.

— Νικόλα... Έλα μέσα νά φάς του φώναξε ή Φρόσω, μιά πενηντάρα λεπτοκαμωμένη γυναίκα, γεμάτη άρχοντιά πού άντινοβολούσε στό πρόσωπό της. Τό φαγητό είναι έτοιμο. Φτωχικά πράγματα σήμερα. Λίγη πίτα καλαμποκιένια και άρκετό ξυνόγαλο χωρίς ψωμί.

— Πείνα, Νικόλα. Ό κατακτητής μας κυνηγάει και δέν μάς άφήνει νά όργώσουμε τά χωράφια μας. Τά ζωντανά μάς τά σφάζουν. Είδες προχθές σκοτώσανε τόν Γιώργο τόν τσομπάνο και πήρανε τίς καλύτερες προβατίνες. Άφησε πίσω του πέντε όρφανά.

Ό Νικόλας δέν είπε λέξη. Σηκώθηκε, έπλυνε τά χέρια στην τουλούμπα της αυλής και μπήκε στό μαγειριό ακολουθώντας τήν Φρόσω. Αφού έφαγε, έπιασε πάλι τήν ίδια θέση και ξανάρχισε τό ξεσκουρίασμα μέχρι τό σούρουπο.

Τήν άλλη μέρα τόν έχασε τό πεζούλι, καθώς και τήν άλλη. Ή οίκογένεια πού τόν φιλοξενούσε άρχισε νά άνησυχεί. Καμιά προδοσία στους Γερμανούς πού βρίσκονταν λίγα χιλιόμετρα έξω άπ' τό χωριό, στό φυλάκιο της γέφυρας. Θά τόν έστελναν στους γερμανικούς φούρνους γιά σαπούνι.

Κατά τό μεσημέρι της πέμπτης ήμέρας φάνηκε από μακριά ό Νικόλας. Κρατούσε στά χέρια δυό καλάθια. Άνοιξε τήν αΰλόπορτα και μπήκε μέσα. Άκούμπησε τήν πραγματία του στό πεζούλι, καλημέρισε τήν Φρόσω και μετά κάθησε κι αυτός.

— Τί πράγματα είναι αυτά πού κουβαλάς; Τόν ρώτησε άπορημένη ή γυναίκα. Πού βρήκες τά λεφτά και ψώνισες Έσύ προχθές δέν είχες πεντάρα. Τόν τσαγκάρη πού σέ μάλωσε τ' άρβυλα του χρωστάς καθώς και τόν ράφτη πού σουδραψε τό κουβερτίσιο παντελόνι.

— Μή ρωτάς, Φρόσω. Πούλησα τά βελόνια στό διπλανό

χωριό μέ στάρι και καλαμπόκι κι έστειλα στην πόλη και μούφερανπραμάτια.

Τήν ίδια στιγμή έμπαινε και ό άνδρας γυρνώντας άπ' τό λειβάδι. Χάρηκε πού είδε τόν Νικόλα. Τόν είχε συνηθίσει μήνες τώρα. Τά βράδια έλεγαν ένα σωρό ιστορίες. Καλόκαρδος τόν χαιρέτησε και τόν είπε γελώντας

Μπα! Τί βλέπω. Έμπορος Νικόλα. Πότε αύγά, πότε πουλιά. Έσύ προχθές ξεσκουρίαζες βελόνια και σήμερα τόσο μιχλιμπίδια στά καλάθια.

— Άπ' τά βελόνια Θύμνιο, άρχισα τό έμπόριο. Τά πούλησα βέλειες.

Πέρασε ή άνοιξη, τό καλοκαίρι και μπήκε ό πρώτος μήνας του φθινοπώρου. Οί Γερμανοί άρχισαν νά όπισθοχωρούν σ' όλα τά μέτωπα και ή λευτεριά πλησίαζε. Ό κόσμος κρατούσε τήν άνάσα του, άκούγοντας κάθε βράδυ τό παράνομο ραδιόφωνο. Όσο οί μέρες πλησίαζαν τόσο και πίο άνήσυχoi ήσαν. Ό έχθρός χτυπούσε λυσσασμένα σαν τό πληγωμένο λιοντάρι. Έκαιγε, σκότωνε, άρπαζε. Καταστροφή παντού. Οί τελευταίοι μήνες έφεραν τόση ζημιά και έρημιά στά χωριά, όση όλα τά κατοχικά χρόνια. Ό κόσμος άρχισε νά τρέμει. Ό Νικόλας κάθε βράδυ γύριζε φορτωμένος άπ' τά γύρω χωριά και τατοποιούσε τά κέρδη στό δωματιάκι πού του είχε δώσει ό Θύμιος. Μετά καθισμένος στό πεζούλι στην ίδια θέση μιλούσανε μέ τούς σπιτικούς γιά τήν κατάσταση, γιά τίς καταστροφές.

Ήρθε όμως ή άγια μέρα. Οί Γερμανοί άφησαν τά γύρω φυλάκια και φάλαγγες τραβούσαν κατά τόν Βορρά. Τά αυτοκίνητα βούιζαν στό πέρασμά τους. Ό έχθρός έφυγε. Ό κατακτητής νικήθηκε. Οί καμπάνες άρχισαν νά χτυποΰν αναστάσιμα. Ό κόσμος στό χωριό μαζεύτηκε στό μεσοχώρι και άρχισε τό πανηγύρι. Πολλοί άλλαζαν φιλιά μέ δάκρυα στά μάτια. Οί πιο θερμόαιμοι πήραν τό γύφο Χαράλαμπο τόν κλαριτζή και άρχισαν τόν χορό. Σωστό πανδαιμόνιο.

— Νικόλα χορό, είπε ό Θανάσης ό μπακάλης. Έλεΰθερο πιά, χωρίς κατακτητή. Ζήτω ή Έλλάδα μας.

Ό Νικόλας άνέβηκε σ' ένα κοτρώνι, σταμάτησε μέ μιά χειρονομία τό γλέντι και είπε

— Φίλοι μου καλοί. Άπό αύτή τή στιγμή είμαι πάλι ό Σολωμών ό Έβραϊός. Τό προσωρινό όνομα πού μου δώσατε, ξεχάστε το. Σας ευχαριστώ γιά ότι κάνατε γιά μένα και θά σάς θυμάμαι σ' όλη μου τή ζωή. Αδριο πρωί φεύγω. Πάω νά βρώ τούς συγγενείς, τούς φίλους, τή φυλή μου, αν υπάρχουν.

Έφυγε πραγματικά ό Σολωμών. Δέν ξέρω τώρα αν ζει ή όχι. Πριν δέκα χρόνια έμαθα, περνώντας τυχαία από τή Δράμα, ότι ήταν ένας πλούσιος έμπορος από τήν κληρονομία μιάς τεράστιας περιουσίας εκτελεσθέντων συγγενών. Δέν μπόρεσα νά τόν δώ προσωπικά.

Δέν τόν ξεχνώ όμως ποτέ τόν «Νικόλα», μέ τά σκουριασμένα βελόνια.

(Άπό τίς «Άληθινές Κατοχικές ιστορίες». Άναδημοσιεύεται από τό περιοδικό «Θεσσαλική Έστία», Ιούνιος 1984).

μοτικών τών άρρένων και τό έλληνικόν σχολείον, άλλων δημοσίων ή δημοτικών κτιρίων στερείται ή πόλις' κοσμοΰσιν όμως αύτήν 25 ιεροί ναοί και παρεκκλήσια, ών έπισημότεροι είναι ό Μητροπολιτικός εις τιμήν τών Εισοδίων της Θεοτόκου, όστις πρό της έπαναστάσεως ήτο άφιερωμένος εις τιμήν του Άγίου Μερκουρίου, κό του Άγίου Δημητρίου, ό της Κοιμήσεως της Θεοτόκου, ό του Άγίου Νικολάου, ό της Άγίας Θεοδώρας, ό του Άγίου Σπυρίδωνος, ό του Παντοκράτορος και ό του Άγίου Γεωργίου, ών οί δυό τελευταίοι εισί νεόδημοι, και ό της Μονής της Φανερωμένης κείμενος επί του λόγου του δεσπόζοντος της πόλεως' άπαντες δέ εισί τρι-

συπόστατοι και μέ ώραιάν έσωτερικήν διακόσμησιν, όλων όμως υπερέχει ό άρχαίος Βυζαντινός Ναός της Ευαγγελιστρίας επιλεγόμενος Παρηγορήτισσας ή Παρηγορίτσα, κατά τούς έντοπίους, κτισθείς, ως ειρήται, τώ 819 μ.Χ. και περίφημος καταστάς διά τε τό ιδιόρρυθμον της άρχιτεκτονικής του και τήν εκ 200 μαρμαρίνων σπηλών και ώραιών μωσαϊκών διακόσμησίν του. Παρ' αύτώ κείται και τό άρχαίον Μητροπολιτικόν μέγαρον, όπερ καθώς και ό Ναός εισίν έξαιρετικά έγκαλλωπίσματα της πόλεως, και άξιοθέατα μνημεία της άρχαιότητος.

(Άπό τό βιβλίο του Περιήγησις εν Έλλάδι, Άθήναι 1884).

ΠΑΡΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ «ΕΣΘΗΡ» ΣΤΗ ΛΑΡΙΣΑ ΤΟ 1920 ΚΑΙ ΤΟ 1935

Του ΕΣΔΡΑ Δ. ΜΩΥΣΗ

Κατ' ἀρχήν πρέπει νά σημειωθεῖ ὅτι τό θεατρικό ἔργο «Ἐσθήρ» τοῦ Ρακίνα παίχτηκε στήν Ἰσραηλική Κοινότητα Λαρίσης ἀπό νέους καί νέες τοῦ Σιωνιστικοῦ Συλλόγου ΟΑΒΕ - ΣΙΩΝ, δύο φορές σέ καθαρεύουσα ἑλληνική γλώσσα γύρω στή δεκαετία τοῦ 1920 μέ ἐπιτυχία πού ἄφησε ἐποχή στή Λάρισα τότε ἀφοῦ παίχτηκε σέ θεατρική αἴθουσα τῆς πόλης καί γιά τό εὐρύτερο κοινό τῆς ἐκτός τοῦ ἑβραϊκοῦ. Οἱ γονεῖς μου πῆραν μέρος στίς παραστάσεις αὐτές καί ἄρκετοί πού ἀπό αὐτούς πού πῆραν μέρος στίς παραστάσεις ζοῦν ἀκόμη (Ἀβραάμ Μισδραχῆς, Σαοὺλ Καλαμαράς, Δαυίδ Μωϋσῆς, Ἀλβέρτος, Φάις, Ἀλέγγρα Ἀβραάμ κ.λπ.).

Τό θεατρικό ἔργο «Ἐσθήρ» παίχτηκε καί τό 1935 ἀπό τό Ἑβραϊκό Κοινοτικό Σχολεῖο (σχετική ἡ φωτογραφία) καί εἶχε τήν ἐξῆς πρωτοτυπία: Ὅτι παίχτηκε ἀπό τοὺς μαθητές τῆς ΣΤ' τάξης καί ἀποδόθηκε στήν ἰσπανοεβραϊκή γλώσσα (Λαδίνο) κατὰ θαυμάσια μετάφραση καί ἀπόδοση τοῦ Ἑβραϊοδιδάσκαλου τοῦ Κοινοτικοῦ Σχολείου τότε καί Ραββίνου πού τό δίδαξε καί τό σκηνοθέτησε Ἰσαάκ Μωσέ Κασσοῦτο (88 χρονῶν σήμερα, ζεῖ σέ ἑβραϊκό γηροκομεῖο τοῦ Μπρούκλιν Ν.Υ. - βιογραφικό του σημείωμα καί φωτογραφία του δημοσιεύτηκαν στό τεύχος 45, Ἰανουαρίου 1982 τῶν «Χρονικῶν»).

Ἡ προετοιμασία καί οἱ πρόβες γιά τό ἀνέβασμα ἐκείνης τῆς παράστασης ἦταν ἐπίπονες καί μακρόχρονες πού ἐξασφάλισαν ἀπόλυτη ἐπιτυχία δταν τό ἔργο τελικά παίχτηκε. Ἡ Λαδίνο ἔκανε πολύ ἐντύπωση καί ἄρεσε πολύ. (Ὅλα τά μέλη τῆς Κοινότητος τότε μιλοῦσαν καί καταλάβαιναν καί πολύ ἑβραϊκά). Οἱ στολές πού χρησιμοποιήθηκαν καταβλήθηκαν προσπάθειες νά γίνουν αὐθεντικές καί ἐγίναν ἀπό εἰδικά χρυσοστόλιστα παραδοσιακά κομμάτια πού μαζεύτηκαν ἀπό τά ἑβραϊκά σπῖτια. (Ἡ στολή μου τῆς φωτογραφίας πού εἶχε μιά τεράστια οὐρά - χλαμύδα, θυμάμαι ὅτι ἦταν ἀσκήκη ἀπό τό βάρος πού μέ κούρασε καί μέ ἴδρωσε ἀφάνταστα).

Στίς παραμονές τῆς πρεμιέρας πού οἱ πρόβες γινόντουσαν συνεχῆ καί ἐξαντλητικές, βρέθηκε τότε στή Λάρισα μέ τό θιασό της ἡ Μαρίκα Κοτοπούλη ἢ ἡ Κατερίνα Ἀνδρεάδη (δέν εἶμαι βέβαιος) πού ἔδειξε ἐνδιαφέρον γιά τήν παράσταση αὐτή, πού τελικά παρακολούθησε, ἀφοῦ μᾶς δίδαξε ὁρισμένα πράγματα γιά τό στήσιμό μας πάνω στή σκηνή, γιά τίς κινήσεις μας καί πρό παντός μᾶς μακιγιάρισε ἡ ἴδια τήν ἡμέρα τῆς παράστασης στό παρασκήνιο. Στούς κύριους ρόλους ἔπαιξαν, ΑΧΑΣΒΕΡΩΣ Ἐσδράς, Δ. Μωϋσῆς, ΕΣΤΕΡ Σαρίνα Μπέγα (νῦν κυρία Μωϋς Ταμπούχ, Θεσ/νίκη) ΑΜΑΝ Ἰωσήφ ἢ Πέπο Ταραμπουλοῦς, (σήμερα ζεῖ στό Τέλ' Ἀβίβ), Μορντεχάϊ Ἰσαάκ, Λαζάρ Πέσσο (Τέλ' Ἀβίβ) καί ἄλλοι σέ ἄλλους δευτερεύοντες ρόλους πού δέν συγκρατῶ δυστυχῶς. Στή σελ. 15 τοῦ ἴδιου τεύχους 45 τοῦ Ἰανουαρίου 1982 τῶν «Χρονικῶν» δημοσιεύεται ἡ φωτογραφία τοῦ Κοινοτικοῦ Σχολείου Λαρίσης (Ε' καί ΣΤ' τάξεις), στήν ὁποία εἰκονίζονται ἀνάμεσα τά παιδιά πού ἔπαιξαν τό ἔργο καθώς ἐπίσης καί ὁ ἑβραϊοδιδάσκαλος Ἰσαάκ Κασσοῦτο καί ἀκόμη ὁ δ/ντής τοῦ Σχολείου κ. Ζέικος πού βοήθησε τήν προσπάθεια.

Ἡ φωτογραφία πού σᾶς στέλνω παρακαλῶ νά διαφυλά-

ΕΣΔΡΑΣ ΜΩΥΣΗΣ

Στόν ρόλο τοῦ Βασιλέα Ἀχάσθερω, στό θεατρικό ἔργο «Ἐσθήρ» τοῦ Ρακίνα, σέ ἀπόδοση στήν ἰσπανο-εβραϊκή γλώσσα (Λαδίνο)

1936 — Λάρισα

χθεῖ καί νά μοῦ ἐπιστραφεῖ ἀφοῦ ἐκπληρώσει τόν προορισμό της καί βγεῖ ἀνάτυπό της. Τό Ἑβραϊκό Μουσείο Ἀθηνῶν, νομίζω ὅτι ἔχει αὐτή τή φωτογραφία μου, ἂν ὄχι, νομίζω πῶς θά μπορούσε νά δοθεῖ ἕνα ἀνάτυπό της κι ἐκεῖ μαζί μέ τίς λίγες ἱστορικές γραμμές πού θά γραφοῦν, κυρίως γιά τή διάσωση τῆς χρυσοκέντητης στολῆς.

Οι Γιάννης και Έλενη Καραφωτάκη, Άδαμ. Μαντούδη, Γεράσιμος Παλούμπης, Άντ. Παπαδόπουλος και Πόπη Σαρόγλου με τον διπλωματικό αντιπρόσωπο του Ισραήλ τήν Ελλάδα κ. Μπαρνέα τήν τελετή που έγινε προς τιμήν τους.

Τιμή σέ "Έλληνες πού έσωσαν Ίσραηλίτες

Τιμητικές διακρίσεις σέ πέντε "Έλληνες πολίτες οί όποιοι μέ κίνδυνο τής ζωής τους έσωσαν Ίσραηλίτες συμπολίτες τους, κατά τή διάρκεια τής Κατοχής, άπένειμε ό πρέσβης κ. Μπαρνέα, διπλωματικός Άντιπρόσωπος του Ίσραήλ στήν Ελλάδα.

Στή σεμνή τελετή πού έγινε στό σπίτι του πρέσβη, άπονemήθηκε στους «"Έλληνες φίλους» τό μετάλλιο του «Δικαίου των Έθνων» πού θέσπισε τό Γιάντ Βάσεμ. Πρόκειται ως γνωστό γιά "Ίδρυμα του Κράτους του Ίσραήλ πού σκοπό έχει τή «διαίωνηση τής μνήμης των έξι εκατομμυρίων θυμάτων του όλοκαυτώματος».

Οί "Έλληνες πολίτες πού τιμήθηκαν είναι οί κ.κ. Γιάννης και Έλενη Καραφωτάκη, Άδαμαντία Μαντούδη, Γεράσιμος Παλούμπης, Άντώνης Παπαδόπουλος και Πόπη Σαρόγλου.

Μιλώντας ό πρέσβης κ. Μπαρνέα εύχαρίστησε εκ μέρους του Ίσραηλινού Κράτους τόν ελληνικό λαό γιά τήν πολύτιμη προσφορά του προς τούς Ίσραηλίτες τής Ελλάδος κατά τή γερμανική κατοχή.

‘Ο ‘Εβραϊσμός τής ‘Ελλάδος γιά τόν Γιώργο Ίωάννου

Τό Κεντρικό Ίσραηλτικό Συμβούλιο, σέ ανακοίνωση του γιά τό θάνατο του Γιώργου Ίωάννου, αναφέρει:

«‘Ο Έβραϊσμός τής Ελλάδος είναι βαθύτατα συγκινημένος από τήν άπώλεια του Γιώργου Ίωάννου. ‘Ο Γ. Ίωάννου, όσο λίγοι πνευματικοί άνθραποι τής Χώρας, κατέγραψε κι αναπαράστησε τά μαρτύρια των Έβραίων κατά τά χρόνια τής κατοχής. Κι όχι μόνο αναπαράστησε, αλλά μέ τή φλόγα τής δικής του καρδιάς και τό αίσθημα δικαιοσύνης πού τόν κατείχε μετέφερε γιά τίς έπόμενες γενιές τό δράμα των Έβραίων στίς σωστές του διαστάσεις, μέ μέτρα ανθρώπινα κι άληθινά. Βοήθησε έτσι έντιμα τήν ιστορική μνήμη. Θά θυμόμαστε πάντα μέ άγάπη τόν Γιώργο Ίωάννου».

EL GRECO

και μιά συζήτηση

Διορθωτικές παρατηρήσεις
του κ. Ίωσήφ Μ. Σιακκή

Στό τεύχος 73 - 74 (Ίανουαρίου - Φεβρουαρίου 1984) του περιοδικού μας δημοσιεύτηκε μιά πραγματικά περισπούδαστη συμμετοχή του όμοιήσκου κ. Ίωσ. Μ. Σιακκή στή συζήτηση γιά τόν El Greco. Σχετικά μέ τήν άναδημοσίευση αυτή ό συγγραφέας κάνει τίς παρακάτω διορθώσεις:

Άγαπητά «Χρονικά»

Διάβασα τήν άναδημοσίευση από τό περιοδικό «Τομές» στό τελευταίο φύλλο σας τής μικρής μου μελέτης γιά τόν Γκρέκο και έπιθυμώ νά έπιστημάνω μερικές τυπογραφικές άβλεψίες του κειμένου σας, γιατί φοβούμαι τόν κίνδυνο παρανόησης ή άπορίας σέ όρισμένα σημεία γιά τά γραφόμενά μου, σάς παρακαλώ δέ όπως προβήτε στή σχετική έπανόρθωση προς γνώση των άναγνωστών σας. Οί άβλεψίες αυτές είναι οί ακόλουθες:

α) Στή σελ. 23 στίχ. 5 δεξιά ή λέξη «εγώ», πρέπει νά φύγει.

β) Στή σελ. 24 στίχ. 23 δεξιά ή λέξη «έβραϊκό» νά γίνει «έβραϊκο» (Γραφή του κ. Πετρόπουλου).

γ) Στή σελ. 25 στίχ. 22, δεξιά μετά τή λέξη «είχε», νά προστεθεί ή φράση:

«πάει νά συγκροτήσει τήν τέχνη του κοντά σέ μεγάλους δασκάλους και κυρίως» και ή ακόλουθοσα λέξη «τό» νά γίνει «στό».

δ) Στή σελ. 25 στίχ. 32 δεξιά, ή χρονολογία «2/2/1567» νά γίνει «2/12/1567».

ε) Στή σελ. 26 στίχ. 60 άριστερά μετά τή λέξη «Γκρέκο» λείπει ό αριθμός 14 πού παραπέμπει στίς σημειώσεις.

στ) Στή σελ. 27 στίχ. 176 δεξιά ή λέξη

«Καθολικούς» νά γίνει «Καθολικός».

ζ) Στή σελ. 27 στίχ. 56 (δεξιά), άνάμεσα στίς λέξεις «Φορντάντα Καστάν» νά μπει τό γράμμα υ δηλ. νά γίνει «Φορντάντα υ Καστάν».

η) Στή σελ. 27 στίχ. 20 (άριστερά) στή φράση «άγγελιο άρσενικο ή θηλυκού» από τή λέξη «άρσενικοί» έχει γραφεί μόνο τό «κοί».

θ) Στή σελ. 27 στίχ. 41 άριστερά, αντί «ό» νά γραφεί «στόν».

ι) Σημειώσεις. Στήν 3η σημείωση νά προστεθούν οί παραλειπόμενες λέξεις «SE SIBE Y LO QUE» μετά τή λέξη «QUE» τής πρώτης φράσης.

κ) Στήν 9η σημείωση τό όνομα είναι PAUL όχι RAUL (λάθος των «Τομών»).

λ) Στή σελ. 28 άριστερά στίχ. 34, μετά τή λέξη «ζωγράφος» νά προστεθεί ή λέξη «άσχολήθηκε», πού δέν ύπήρχε στό αρχικό κείμενο είναι όμως αναγκαία.

ΧΡΟΝΙΚΑ

ΟΡΓΑΝΟ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ
ΙΣΡΑΗΛΙΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ
ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Σουρμελῆ 2 — 104 39 ΑΘΗΝΑ
τηλ.: 88.39.951

Υπεύθυνος σύμφωνα μέ τό Νόμο:

‘Ο Πρόεδρος του Κ.Ι.Σ.

Ίωσήφ Λόθιγγκερ

Σουρμελῆ 2

ΔΙΑΝΕΜΕΤΑΙ ΔΩΡΕΑΝ

Στήν Παλιγγενεσία τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ Ἔθνους

Τοῦ Χρήστου Χρηστοβασίλη

Εἴκοσι αἰῶνες πέρασαν! Εἴκοσι μαῦροι αἰῶνες, ἀφότου ἡ κοσμοκράτειρα καὶ κοσμοσείστρα Ρώμη, μ' ἐκεῖνες τίς πολυάριθμες καὶ σιδερές λεγεῶνες, πού ἦταν μπροστά τους παίγνιο καὶ δίκαια καὶ νόμοι, νικώντας τίς τρεῖς Ἡπείρες, τίς τρεῖς τους στήν ἀράδα, Εὐρώπη, Ἀσία καὶ Ἀφρική, τὸν τότε κόσμον ὅλον, γκρίμισε κράτη ἐνδοξα μ' ἀνέμου γληγοράδα, κι ἔφτασε ἡ δόξα της ψηλά, ὡς τοῦ οὐρανοῦ τὸν θόλον. Κι ὅλος ὁ κόσμος τρόμαξε στ' ὄνομα τῶν Ρωμαίων, γκρέμισε καὶ τὸ ἱστορικὸ τὸ κράτος τῶν Ἑβραίων⁽¹⁾. Κι ἓνας πανάρχαιος λαός, μ' ἀθάνατη ἱστορία, λαός πρωτότοκος τοῦ Ἀδάμ, λαός πολιτισμένος, πάντοτε ἐξωρίστηκε κατὰ τὴν Ἰσπανία, κι εἴκοσι αἰῶνες σέρνονταν, μακριὰ ξεντεμένος, Πολύ μακριὰ ἀπ' τὸν τόπο του, τὴν ἁγία του πατρίδα, καὶ μοναχὰ τῆς ἐστεῖλαν ἀπὸ τὰ ξένα μέρη τὸ καυτερό τὸ δάκρυ του, ὡς ἀσβεστή του ἐλπίδα, τὸν πόνο του τὸν ἀφθαρτο μὲ σέβας νὰ τῆς φέρει, καὶ κάθε μέρα λούζονταν μέσα στὰ δάκρυά του ὁ περιούσιος λαός στήν μαύρη ξεντεῖα του! Κι ἦτανε θαυμαστός λαός τοῦ Ἰσραὴλ τὸ γένος, μὲ πατριάρχες συνετοὺς, κριτῆδες καὶ προφῆτες. Ἦταν ἀντρεῖος καὶ ἐξυπνος στὸν κόσμο ξακουσμένος, κι ἀγαπημένος τοῦ Θεοῦ λαός οἱ Ἰσραηλίτες. Ποιὸς νομοθέτης κι ἀρχηγός τόσο πολὺ μεγάλος φάνηκε σάν τὸν Μωϋσῆ τὸν ἐλευθερωτὴ του; Ποιὸς εἶχε τὴν περίνοια τοῦ Γεδεών; Ποιὸς ἄλλος σάν τὸν Δαυὶδ ἐξύμνησε γλυκὰ τὸν ποιητὴ του, τοῦ Σολομώντα τοῦ σοφοῦ, ποιὸς εἶχε τὴν σοφία; Καὶ ποιὸς πατρίδα θήρηνσε σάν τὸν Ἱερεμία;

Εἴκοσι αἰῶνες πάλαισε τοῦ Ἰσραὴλ τὸ Γένος! Μ' ὅλα τὰ ἔθνη πάλαισε καὶ μ' ὅλες τές θρησκείες. Καὶ πάλαισε μὲ δύναμη, μ' ἀντρεία καὶ μὲ σθένος, καὶ θαυμαστά ἀντιστάθηκε σ' ὅλες τές τυραννίες. Τέτοια μεγάλη ἀντίσταση, τέτοια γιγάντια πάλη σ' ἄλλη καμιὰ δὲν βρίσκεται στὸν κόσμο ἱστορία. Περνάει κάθε ἥρωισμό, κάθε ἀρετὴ μεγάλη ἢ ἀλύγιστή του ἐμμονή στήν ἀτρία θρησκεία, πού τοῦ ἦτανε προπύργιο κι ἀσπίδα τοῦ ἐθνισμοῦ του στὸ διάστημα ὅλο τὸ μακρὸ τοῦ μαύρου ἐκπατρισμοῦ του.

Τὶ μέρες πέρασε ὁ λαός αὐτός στὰ μαύρα ξένα! Τὶ μέρες μαῦρες, θλιβερές, τί φρίκες, τί λαχτάρεις! Ἐζοῦσε πάντα μὲ καὶμὸ καὶ μάτια δακρυσμένα μέσα στοὺς φόβους τοὺς φριχτοὺς καὶ στίς φριχτές τρομάρεις.

Φτώχεια καὶ περιφρόνηση καὶ βάσανα μεγάλα ἦταν ἡ καθημερινὴ μαρτυρικὴ ζωὴ του. Φαρμάκι καὶ τῆς μάνας του τοῦ γένονταν τὸ γάλα καὶ μόνη του παρηγοριά καὶ μόνη ἀπαντοχὴ του εἶναι ἡ ἀκατάβλητη κι ἀνικητὴ του ἐλπίδα πὼς θὰ γυρίσει μιά φορά στήν ἁγία του πατρίδα! Ζοῦσε μὲ τὴν ἀπόφαση τὴν εἰμαρμένη ἐκείνη τῆς καταδίκης τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ στὸν ὅμο φορτωμένος,

καὶ ἡ Ἀδικία γένονταν σκληρὴ Δικαιοσύνη νὰ θεωρεῖται ὡς λαός γι' αὐτὸ καταραμένος, κι ἂν ἐσταυρώθηκε ὁ Ἰησοῦς μιά μέρα παρανόμως, μὲ τὸν σταυρὸ του στόλισε στέμματα βασιλέων, καὶ μιά θρησκεία δώρισε στὸν κόσμον ὅλον, ὅμως αἰῶνες ἐσταυρώθηκε τὸ γένος τῶν Ἑβραίων, γιὰτὶ δὲν ἀνεγνώρισε τὸν Ἰησοῦ ὡς Μεσία καὶ στήν ἀρχαία του πιστὸς ἐστέκονταν θρησκεία!

Ομεῦτικος Χριστιανισμὸς τῆς μισαλλοδοξίας πού ὀστηνε ἀπαίσιες πυρές κι ἔκαιγε μέσα «ἀπίστους» καὶ τὸν σκοπὸν ἐνόθευε τῆς ἱερῆς θρησκείας κι ὠραίους τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ μ' ἐργάτες ἀντιχριστοὺς τὸν ἀναξιόπαθον λαὸν τοῦ Ἰσραὴλ μισοῦσε καὶ τὸ ῥριχνεν ἀπάνω του φριχτὴ συκοφαντία πὼς τάχα Χριστιανῶν παιδιὰ κρυφὰ δολοφονοῦσε καὶ σύναζε τὸ αἷμα τους μὲ μῖσος κι ἀσπλαχνία καὶ μεταλάβαινε μὲ αὐτὸ κι ἔκανε πασκαλιά του κι αἰστάνονταν ἀγαλιασμόν γλυκὸν μὲς στήν καρδιά του. Ἀλλὰ τὴν ἀδικίαν αὐτὴν κι ἄγρια συκοφαντία πολὺ ἀκριβὰ τὴν πληρώναν οἱ δύστυχοι Ἑβραῖοι. Κι ἀπάνθρωπος διωγμοὺ βοριάς σ' ὅλην τὴν Ἰσπανίαν, σηκώνονταν ἀμείλικτος κι ἐπεφταν διωγμοὶ ἀπάνω τους οἱ Χριστιανοὶ μὲ φονικά μαχαίρια γιὰ τὴν ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ καὶ γιὰ τῆς Παναγίας καὶ βάραινε στὸ αἷμα τους τὰ ἀντίχριστὰ τους χέρια οἱ ὁπαδοὶ τῆς ἡμερῆς χριστιανικῆς θρησκείας πῶχει ὡς ἀρχὴ τῆς καὶ σκοπὸ τοῦ κόσμου τῆ γαλήνης καὶ τὴν ἀγάπη τὴν γλυκειὰ καὶ τὴν χρυσήν εἰρήνην.

Καινούργια ἐπακολούθησε καὶ πάλιν ἐξορία ἀπὸ τὴ μαύρη καὶ πικρὴ τῆς ἐξορίας χώρα ποδᾶρι δὲν ἀπόμεινε Ἑβραῖοι στήν Ἰσπανία καὶ ἀπὸ Ἑβραίους γέμισεν ὁ ἄλλος κόσμος τώρα, ἀλλὰ ἀπὸ πίσω του ὁ διωγμὸς παντοῦ ἀκολουθοῦσε ἀνίλεος κι ἀκούραστος μὲ πάθος καὶ μανία καὶ γιὰ τὰ πάθη τοῦ Χριστοῦ ἐκδίκηση ζητοῦσε, νομιζοντας ὅτι ἔκανε θεάρεστη ἐργασία. Κι ὁ ἀπατρὴς τοῦ Ἰσραὴλ λαός τὴν ποθητὴ του πατρίδα μόνον ἐβλεπε μὲς στήν Συναγωγὴ του. Κι ἦτανε στήν συνείδηση τοῦ Χριστιανοῦ ὁ Ἑβραῖος Ἄννας, Καϊάφας, Πόντιος Πιλάτος, Ἰσκαριώτης Ἰούδας, μαῦρος Σαῦλωκ γιὰ χρῆμα διωαλέος, τῆς τυραννίας ὄργανον, ἀπαίσιος προδότης, κι αἰώνιος Ἀχάσβερος⁽¹⁾ καταροφωμένος. Ὅμως αὐτός ἀκλόνητος στὸν ἔνα τὸν Θεὸ τοῦ εἴκοσι αἰῶνες πέρασαν ὡς θεομισημένος, μὲ τὴν ὑπομονὴ τοῦ Ἰωβ πάντα προσκεφαλὸ του, κι εἴκοσι αἰῶνες πότιζε τὴν γῆ τῆς ἐξορίας μὲ τὸ καυτὸ τὸ δάκρυ του, σάν ἄλλος Ἱερεμίας.

Αλλ' ὕστερα ἀπὸ εἴκοσιν αἰώνων ἀδικία, κι ἀπ' τὴν Εὐρώπῃ ἔλλειψη κάθε δικαιοσύνης

(1) = Περιπλανώμενος Ἰουδαῖος. Ὁνομα τοῦ δμωνύμου μυθιστορηματος. Ὁ Ἀχάσβερος αὐτός εἶναι ἐκεῖνος, πού ἐρράπισε τὸν Χριστὸν, ὅταν πῆγαινε φορτωμένος τὸν σταυρὸ του καὶ γονάτισε ἀπὸ τὸν κόπο καὶ καταδικάστηκε νὰ μὴν πεθάνει, ἀλλὰ νὰ περιπλανιέται ἀνὰ τὸν κόσμος ὡς τῆ Δευτέρᾳ Παρουσία.

* Ἡ καταστροφὴ τοῦ ἐβραϊκοῦ κράτους, μὲ πρωτεύουσα τὴν Ἱερουσαλὴμ, ἐγινε στὰ 71 μ.Χ. ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορίας τοῦ Βεσπασιανοῦ.

Στήν Παλιγγενεσία τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ Ἔθνους

πρός τόν λαόν τοῦ Ἰσραὴλ τώρα ἡ διπλωματία
ἡ ἐνδοξή καί κραταιά τῆς Χριστιανοσύνης
εἶδε τό μέγα ἀδίκημα, τό στίγμα τῶν αἰώνων
καί τῶν Ἑβραίων θέσπισε τήν Παλιγγενεσία,
ὡς δίκαιον ἀνταμιβίη τόσον μακρῶν ἀγώνων,
καί στή Σιών τόν θρόνον της στήνει ἡ ἐλευθερία!
Κι ἔτσι ὁ παρῶν Χριστιανισμός ἔχει ἦδη καταργήσει
ὁ,τι ὁ παλιός Χριστιανισμός εἶχε δημιουργήσει
Ἦρθεν ἡ μέρα ἡ ποθητή, Ἑβραῖοι, νά χαρίτῃ,
κι ἅπ' τή μεγάλην σας χαρά ἡ γῆ δς ἀντηχήσῃ!
Πανηγυρίσετε ὅλοι σας, χαρίτῃ κι εὐφρανθῆτε!
Δέν εἰστε πλεία ἐξόριστοι σ' Ἀνατολή καί Δύση!
Τῆς Παλιγγενεσίας σας ἀνέτειλεν ἡ μέρα,
ἡ μέρα ἡ περιπόθητη ἡ χρυσανυρεμένη.
Καί ἡ ἐνδοξή πατρίδα σας εἶναι ἐλευθερωμένη!
᾿Ανοιξέ, γῆ τοῦ Ἰσραὴλ, τήν ἱερή ἀγκαλία σου
καί ἐλεύθερη ἀγκάλιασε τὰ ἐλεύθερα παιδιά σου!

(Τό ανέκδοτο αυτό χειρόγραφο έργο του Ήπειρώτη ποιητή Χρ. Χρηστοβασιλεί, έφτασε στη σύσταξη τών περιοδικών μας χάρη στην ευγενική πρωτοβουλία του γνωστού Ιστορικού και λογοτέχνη κ. Βασ. Κραφτίη, τόν οποίο εύγλωττα ευχαριστούμε. Προέρχεται από τόν κ. Μάνθη Οικονομόν, ό οποίος είναι φιλόλογος, Ιστορικός έρευνητής και συγγραφέας μέ πολλάριθμές εκδόσεις βιβλίων και δημοσιεύσεων, πού γεννήθηκαν τό 1906 στό χωριό Νεζίδες τού Ζαγορίου.)

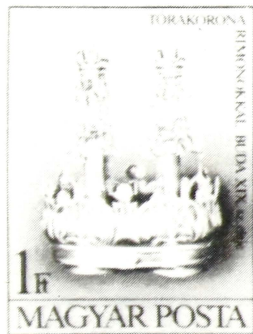
Τό χειρόγραφο βρισκόταν στο αρχείο του παπύ του Γ. Β. Σωτήρη (γ. τό 1856 στους Νεζάδες του Ζαγοριού - 1943. Έχει εκδόσει πολλά συγγράμματα καί συνδεόταν φιλικά μέ τόν Χρηστοβασίλη).

Γιά τόν Χρ. Χρηστοβασίλη, ὁ κ. Β. Κραφίτης στό δίτομο ἔργο του «Λόγιοι τῆς Ἡπείρου» (1430 - 1912), σημειώνει:

Χρήστος Χρηστοβασιλέ, λογοτέχνης - ποιητής που γεννήθηκε το 1860 στο χωριό Σουλόπουλο (Σουλί - Χρηστοβασιλέ) των κουρεντοχωριών της Ήπειρου και πέθανε το 1937 στα Γιάννινα. Ο σύγχρονος πνευματικός ήπειρωτικός πολιτισμός συναισθάνεται και σέβεται την βαριά και πολύτιμη κληρονομιά του.

[illegible][illegible]

Χειρόγραφο τοῦ Χρηστοβασίλη

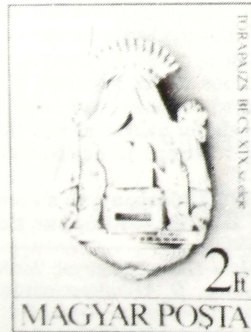
1

2

3

4

Ἡ ἑβραϊκὴ τέχνη
σὲ γραμματόσημα
τῆς Οὐγγαρίας

Στή σειρά νέων εκδόσεων τὰ Οὐγγρικά Ταχυδρομεῖα ἐξέδωσαν ἑπτὰ γραμματόσημα μέ ἀπεικονίσεις τελετουργικῶν σκευῶν, ἀπό τή συλλογή τοῦ Ἑβραϊκοῦ Μουσείου τῆς Βουδαπέστης.

Ἡ σειρά τῶν ἑπτὰ γραμματοσήμων τιτλοφορεῖται:
Ἑβραϊκή τέχνη στήν Οὐγγαρία.

Περιγραφή τῶν γραμματοσήμων:

1. «Στέμμα της Τορά», διακοσμητικό του κυλίνδρου της πεντατεύχου.
(Βουδαπέστη, ἀρχές 19ου αἰώνα).
2. Ἀσημένιο ποτήρι του «Κιντούς».
(Μόσχα, ἀρχές 19ου αἰώνα).
3. Ποτήρι της «Ἐλιγιάου Ἀναβή», γιά τήν τελετή του Σέδερ. (Βαρσοβία, 19ος αἰώνας).
4. Ἀσημένιος «θώρακας», διακοσμητικό του κυλίνδρου της πεντατεύχου.
(Βιέννη, ἀρχές 19ου αἰώνα).

● ROBERT ATTAL

Οι Έβραίοι της Ελλάδας

(Έκδοση: Ίνστιτούτο Μπέν - Τοβί και Έβραϊκό Πανεπιστήμιο της Ιερουσαλήμ.

Μιά συλλογή βιβλίων και δημοσιευμάτων σε διάφορες γλώσσες που αναφέρονται στους Έβραίους της Ελλάδας αποτελεί ένα δύσκολο έργο. Ο κ. R. ATTAL, που είναι μέλος του Ίνστιτούτου BEN - ZVI της Ιερουσαλήμ, έφερε σε πέρας, ύστερα από πολύχρονες έρευνες, με συναίσθημα ευθύνης ένα τέτοιο έργο. Συγκέντρωσε σ' έναν καλαίσθητο τόμο από 215 και XXIV σελίδες 2300 τίτλους βιβλίων και δημοσιευμάτων που κατανέμονται με αλφαβητική σειρά των συγγραφέων. Στην έβραϊκή γλώσσα είναι καταχωρημένοι οι περισσότεροι τίτλοι και φέρουν αρίθμηση από 1 - 1157 και 2283 - 2289, στίς ευρωπαϊκές γλώσσες από 1158 - 2147 και 2290 - 2297. Τα ελληνικά δημοσιεύματα είναι τα λιγότερα, από τον αριθμό 2148 - 2284. Ακολουθούν αλφαβητικοί πίνακες στην έβραϊκή και τη γαλλική, που διευκολύνουν τον μελετητή στην αναζήτηση τόπων, ονομάτων κι άλλων θεμάτων. Ένας ξεχωριστός πίνακας αναφέρεται στη Θεσσαλονίκη, ενώ μία προσθήκη από 14 σελίδες καταλαμβάνει ή αποδελτίωση και καταχώρηση κατά πόλεις των άρθρων από τις παλιές ισπανόφωνες εφημερίδες «EL TIEMPO» της Κωνσταντινούπολης (1872 - 1930) και «LA EPOCA» της Θεσσαλονίκης (1875 - 1911).

Ο συγγραφέας ξηγεί στον πρόλογο (σελ. 7 - 9 στα έβραϊκά και σελ. VII - X στα γαλλικά) τους λόγους που του επέβησαν να δώσει στη βιβλιογραφία έναν τοπικό και χρονικό περιορισμό. Περιέλαβε όσα στοιχεία αναφέρονται στους Έβραίους που έζησαν στο χώρο των ορίων της σημερινής Ελλάδας κι αρχίζει χρονικά από το 1492, τη χρονολογία που άρχισε η εγκατάσταση στίς ελληνικές πόλεις των Έβραίων προσφύγων από την Ίσπανία πρώτα κι αργότερα από άλλες χώρες της Ευρώπης.

Τά θέματα της βιβλιογραφίας αναφέρονται στην ιστορία, τη λαογραφία, τη λογοτεχνική παραγωγή, την κοινωνική, οικονομική και θρησκευτική ζωή, τη γλώσσα και στίς σχέσεις των Έβραίων της Ελλάδας με τους λαούς ανάμεσα στους οποίους ζούσαν. Ο πλούτος κι η ποικιλία των βιβλίων και άρθρων της βιβλιογραφίας την καθιστούν ένα πολύτιμο όργανο για τον έρευντή και τον ιστορικό και ενθαρρύνονται έτσι να μελετήσουν τον ελληνικό έβραϊσμό.

Ένα τέτοιο έργο, που απαιτεί από τον συγγραφέα να γνωρίζει πολλές γλώσσες και να αναζητεί τα πάντα, όπως είναι τα περισσότερα έντυπα, στίς βιβλιοθήκες πολλών χωρών, είναι αναπόφευκτο να παρουσιάζει διάφορες αδυναμίες. Ο συγγραφέας αναγνωρίζει ότι η βιβλιογραφία του παρά τα 2300 λήμματα δεν μπορεί να είναι πλήρης. Μιά σοβαρότερη αδυναμία του έργου είναι η έλλειψη κάποιας κριτικής αξιολόγησης των δημοσιευμάτων. Ο συγγραφέας δεν μπορούσε βέβαια να επεξεργαστεί όλα τα έργα που καταχωρίζει, αλλά μπορούσε, κατά τη γνώμη μου, να αναφέρει στα άρθρα (Αρ. 136, 137, 1531, 1532 και 2.213) ενός Ίσ. Καραλή, που βαρύνεται με ύποπτο παρελθόν, ότι είναι γνωστός με τις ψευδολογίες του τις οποίες προσπαθεί μάλιστα να τεκμηριώσει με υποσημειώσεις που οδηγούν σε πιθανώς ανύπαρκτα προηγούμενα δημοσιεύματα, όπως είναι τό Νο 2264 και 2182.

Γενικά τό έργο καλύπτει ένα μεγάλο κενό που υπήρχε στο χώρο της ιστορικής έρευνας. Εύχομαι στον συγγραφέα να μάς χαρίσει στο μέλλον συμπλήρωμα της βιβλιογραφίας και να ασχοληθεί και με τους προγενέστερους του 16ου αιώνα

χρόνους, για να γίνει προσιτή ή μελέτη της έβραϊκής ζωής στη Βυζαντινή Αυτοκρατορία και πιο παλιότερα, στους ελληνιστικούς κι αλεξανδρινούς χρόνους.

ΙΩΣΗΦ ΜΑΤΣΑΣ

● ΕΛΙΑ ΚΑΝΕΤΤΙ:

Οι φωνές του Μαρρακές

(Αθήνα: Εκδόσεις «Libro»).

Εντυπώσεις από ένα ταξίδι στο Μαρόκο τό 1934. Όπως γράφει ο μεταφραστής «Ο συγγραφέας δεν περιγράφει, ούτε μάς δίνει «ταξιδιωτικές εντυπώσεις». Τό βιβλίο του είναι μία κάθοδος στον Άδη, ένα μεταφυσικό ήμερολόγιο, πού, όπως ήταν φυσικό, έκανε πολλά χρόνια να ώριμάσει μέσα του». Τιμή δρχ. 300.

● ΓΕΩΡΓΙΟΥ Ν. ΣΤΑΜΠΟΥΛΗ:

Η ζωή των δεσσαλονικέων πριν και μετά τό 1912

(Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις «Διόσκουρος», 1984)

Ενδιαφέρον πολυσέλιδο έργο με λαογραφικά, ήθη και έθιμα και λοιπά ενδιαφέροντα ιστορικά στοιχεία, με πληροφορίες αναφορές στους Έβραίους της Θεσσαλονίκης. Έκτός από τις άλλες πολλές διάσπαρτες σελίδες, με έβραϊκά θέματα, ειδικά οι σελίδες 146 - 185 αναφέρονται στους Έβραίους. Τιμή δρχ. 1.200 (διεύθυνση συγγραφέως: Συγγραφέα 15, Θεσσαλονίκη (54625) τηλέφωνα 537.172 και 230.930).

● ΣΑΜΟΥΕΛ ΠΙΖΑΡ:

Τό αίμα της έλπίδας

(Αθήνα: Εκδόσεις τσέπης «ΩΡΟΡΑ»)

Στό βιβλίο αυτό ο συγγραφέας βλέποντας και πάλι τά σύννεφα της βίας να απειλούν την ειρήνη και την έλευθερία των ανθρώπων, παραθέτει τις φρικτές αναμνήσεις από τά ναζιστικά στρατόπεδα θανάτου και προειδοποιεί: «Έζησα τό μέλλον πού έρχεται». Παράλληλα, αναλύει τη σημερινή πραγματικότητα στα πλαίσια της διεθνούς πολιτικής. Την παρουσιάζει ολόγυμνη, ώμη, όπως προσδιορίζεται από τά μεγάλα συμφέροντα, τά πάθη και τά μίσση, απαλλαγμένη από την τυπικότητα των ψυχρών διπλωματικών, οικονομολογιών και κυβερνητικών δηλώσεων. Τιμή δρχ. 150

● "Ανεμοι του Πολέμου

(Αθήνα: Εκδόσεις βιβλίων τσέπης «BELL»).

Τό γνωστό κι από την τηλεόραση ενδιαφέρον ιστορικό μυθιστόρημα. Τιμή των 2 τόμων δρχ. 800.

● ERNESTA BITTANTI - BATTISTI

Israel - Antisrael Journal 1938 - 43

Έκδόσεις: Man friui - Calliano (Trento) Italy

Η ύπαρξη Έβραϊκής Κοινότητας στά πλαίσια ενός έθνους ή στά πλαίσια του δικού της νεοαποκτηθέντος εδάφους, όπως είναι σήμερα τό Ίσραήλ αποτέλεσε και αποτελεί ακόμη, ένα από τά πλέον αινιγματικά και δραματικά προβλήματα της εποχής μας.

Είναι εύρۇτατα γνωστό ότι ή άλληλοεξάρτηση των Έβραϊκών Κοινοτήτων και των κρατών, έπληγη συχνά από οδυνηρές καταστάσεις που γεννούνται από παρανοήσεις, υπερβολική σκληρυνση της καρδιάς ή τόν τυφλό φανατισμό, τά χαρακτηριστικά στοιχεία των παραποιημένων ιδεολογιών. Τό γεγονός ότι οί Έβραίοι υπήρξαν πάντοτε υπάκοοι και πιστοί πολίτες καθίσταται συχνά στοιχείο χωρίς σημασία.

Κάποιος ξεκινά μέ τό έρώτημα αν οί διωκόμενοι Έβραίοι ήσαν πράγματι ένοχοι ή όχι κι αν ναί, για τί συγκεκριμένα ευθύνονταν. Κάθε φορά που ή απάντηση προέρχεται μέσα από την καρδιά και τό νοϋ, ή απάντηση είναι ότι δέν ευθύνονται. Ή ίδια ή ιστορία, στά διάφορα εξελικτικά στάδιά της, παρέχει την ίδια έτυμγορία: όχι ένοχοι.

Αν προσπαθήσουμε νά κατανοήσουμε τό φαινόμενο των έπαναλαμβανόμενων διωγμών των Έβραίων, θά πρέπει νά συμφωνήσουμε ότι ή αίτία πάντοτε ξεπήδησε μέσα από κάποια ένοχη συνείδηση που ώθοϋσε διάφορα έθνη και τούς ήγέτες τους νά έναποθέσουν τό βαρύ φορτίο τους πάνω στους ώμους των άθώων Έβραίων, άπελευθερωμένοι από τά δικά τους σφάλματα και τίς δικές τους αδυναμίες.

Τό συναίσθημα που επικρατεί τελικά για τούς Έβραίους είναι τελείως διαφορετικό. Μπορώ νά υποστηρίξω ότι ή παρουσία των Έβραίων μέσα στην οικογένεια των ανθρώπων και των εθνών αναγνωρίζεται σήμερα ως στοιχείο άρμονικότητας, συμμετοχής και συνεισφοράς στην πρόοδο των ελευθέρων ατόμων και εθνών και, όπωσδήποτε, όχι σαν αίτιο εχθρότητας και συνωμοτικότητας. Τά ιδρύματα και τά άτομα που ένήργησαν από κακεντρεχή βούληση και άσκησαν διώξεις, κατέστησαν καταπατητές των θεμελιωδών αρχών του ανθρωπισμού και άποτελοϋν φαινόμενο δυσεξήγητο και καταδικαστέο.

Από την άλλη πλευρά, τό έργο αξίων Άρειών που μέ θάρρος επέδειξαν αισθήματα άλληλεγγύης και συναδελφοσύνης προς τούς δεινοπαθόντες Έβραίους κατά τό χρόνο της μεγάλης αντιεβραϊκής θύελλης πρέπει νά εκτιμηθεί δεόντως. Ή συνεισφορά τους έπιβεβαιώνει τίς ιδέες μας και ταυτόχρονα, παρέχει ανακούφιση.

Τό ίδιο συναίσθημα άνακουφίσεως παρέχεται από τίς όξυδερκείς παρατηρήσεις ενός Ιταλικού περιοδικού, καθαρά αντιφασιστικής τοποθετήσεως, της πε-

ρίοδου 1938 - 43, έργο μιās αξιοθαύμαστης γυναίκας για τίς ήθικές άρετές και την πολιτική κατανόηση, της κ. Ernesta Battisti Bittani, σύζυγου του Cesare Battisti, τραγικά θανατωθέντος ήρωα του Α΄ παγκοσμίου πολέμου για την άπελευθέρωση του Trentino.

Ή στάση της γυναίκας αυτής άπέναντι στην αντιεβραϊκή πολιτική του ήγέτου της Ιταλικής φασιστικής κυβερνήσεως Μπενίτο Μουσολίνι, την έποχή που ή Ίταλία άσκησε φυλετικούς διωγμούς και τά συναισθήματα συμπάθειας που διατύπωσε για την έβραϊκή ύπόθεση, συνθέτουν τόν πυρήνα των 62 σελίδων του βιβλίου που προσφέρεται, για πρώτη φορά, στο Ιταλικό αλλά και τό διεθνές αναγνωστικό κοινό. Ίστορικές σημειώσεις, πολιτικές και κοινωνικές αναφορές έμπλουτίζουν την παρουσίαση της γενικής καταστάσεως.

Έξαιρουμένης της άτυχους παρενθέσεως του Μουσολίνι, ή Ίταλία αντιμετώπισε πάντοτε την Έβραϊκή Κοινότητα της χώρας μέ σεβασμό και άγάπη. Απόδειξη αυτού του γεγονότος, παρέχεται έπίσης στίς σελίδες αυτής της έκδόσεως.

Πιστεύουμε, συνεπώς ότι μέ την έκδοση αυτή ή χώρα μας θά εκτιμήσει ακόμη περισσότερο τά τέκνα της Έβραίου για την άνεκτίμητη συνεισφορά τους στην Ίταλική Ίστορία και ανάπτυξη.

Τό έργο της Ernesta Battisti προσθέτει μιιά νέα σελίδα στη χώρα των Mazzini, Cattaneo, Azeglio, μιιά μαρτυρία των συναισθημάτων και της θετικής στάσεως του Ιταλικού έθνους άπέναντι στους Ίταλούς πολίτες έβραϊκού θρησκευματος.

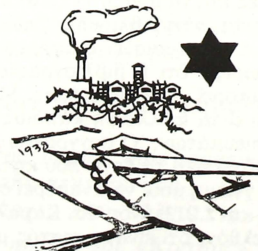
Διακεκριμένοι επιστήμονες όμως ό Leo Valiani, ό Renzo de Felice κι άλλοι, τιμοϋν την ελεύθερη φωνή της έπιφανούς συγγραφέως, που πέθανε πριν μερικά χρόνια, ως προσφορά στον πολιτισμό και ως Ιστορική ύποθήκη καταδίκης της μουσολινικής παρενθέσεως. Χρειάζεται ακόμη ένα τέτοιο μήνυμα;

(Έκδοση σε Ιταλική γλώσσα. Τά παραπάνω είναι πληροφοριακό κείμενο τόν έκδόσεων Manfrini).

ERNESTA BITTANTI - BATTISTI

ISRAEL - ANTISRAEL

(Diario 1938-1943)

Studio storico di
ANTONINO RADICE

MANFRINI EDITORI

ΣΤΗ ΧΩΡΑ ΤΟΥ ΙΣΡΑΗΛ

Συνέχεια από τη σελίδα 2

μηδέν. Ἡ ὥρα περίσσευε.
 Ὁ ξεναγός μας Nati Tamir, σύμβουλος στό
 ὑπουργεῖο Ἐξωτερικῶν, καλλιιεργημένος,
 ἀνοιχτόκαρδος, μᾶς περίμενε στήν εἴσοδο.
 Στό προεδρικό μέγαρο ἦταν καί ὁ πρέσβης τοῦ
 Ἰσραήλ στήν Ἑλλάδα Barnea. Χτές, στήν
 Ἀθήνα, εἶχαν δοκιμάσει νά τόν δολοφονήσουν.

Δέ γνώριζε ὁ φονιάς πῶς ἔλειπε στήν

Ἱερουσαλήμ.

Ὁ πρόεδρος Chaim Herzog, Ἱρλανδός, πρῶην
 πρέσβης στά Ἑνωμένα Ἔθνη, καλός νομικός,
 ἐνήμερος, προσεχτικός. Ἡ γυναίκα του
 γεννημένη στήν Ἀλεξάνδρεια, ἐγκάρδια,
 ἔξυπνη, κινούσε τή συμπάθεια.

Μιά μοντέρνα ταπετσαρία τοῦ γνωστοῦ Ardon
 κοσμοῦσε τό γραφεῖο του. Εἶχα ἰδεῖ ἀνάλογη
 καί στό Hadassah. (Medical Center).

Στό Mount Scopus Campus τό Πανεπιστήμιο.
 Δαίδαλος μοντέρνος καί πεντακάθαρος. Στό

ἐλληνικό παράρτημα (Hellenic House)

πλημμυρισμένη ἡ αἴθουσα. Ἐκεῖ καί ὁ

Πατριάρχης. Οἱ λόγοι ἐλληνικά, ἀγγλικά,
 ἑβραϊκά. Ὁ ἄντρας μου μίλησε πρῶτος μετά
 τήν εἰσαγωγή τοῦ πρύτανη. Γιά ὥρα
 συνεχίζονταν τά χειροκροτήματα. Ὁ

Κωνσταντῖνος Τρυπάνης μέ τά ὀξφορδιανά
 ἀγγλικά του ὠκοδόμησε τήν κοινή ἱστορία τῶν
 δύο πανάρχαιων πολιτισμῶν.

Εἶχα χαθεῖ καί εἶχα χάσει τούς δικούς μου.
 Κάποιος ἄγνωστος μέ παρέλαβε. Ἐκεῖνος θά
 μᾶς ὁδηγοῦσε στήν Ἀκαδημία ὅπου

προγευματίσαμε.

— Καί οἱ ἄλλοι; Ρώτησα.

Μέ ἄφησε μπρός σ' ἓνα παλιό ἀμάξι.

— Μείνετε ἐδῶ, θά τούς βρῶ κι ἐκείνους.

Σέ λίγο γύρισε μέ τόν ἄντρα μου καί τόν
 Τρυπάνη.

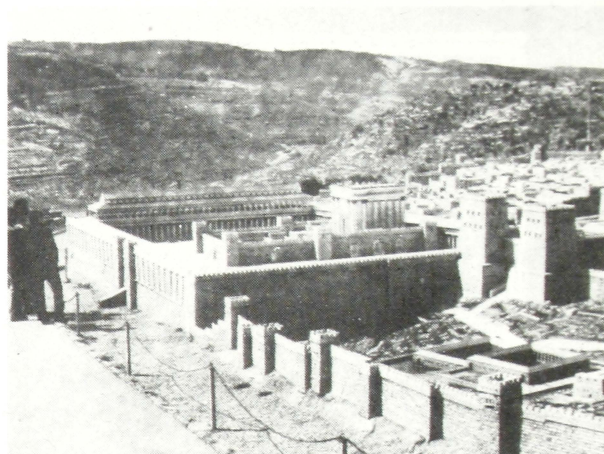
Ξεκινήσαμε. Καθόμουν αὐτός. Αὐτός ὁ
 ἄνθρωπος πού νόμιζα ὁδηγό τοῦ αὐτοκινήτου
 ἦταν σοφός. Μοῦ μιλοῦσε μέ ὀλοκληρωμένη
 παιδεία γιά ὅλα τά θέματα. Τόν ρώτησα πού
 εἶχε σπουδάσει. Μοῦ ἀνάφερε δύο

Πανεπιστήμια.

Στό σπίτι τοῦ προέδρου τῆς Ἀκαδημίας E. E.
 Urbach, (Sciences and Humanities), πιθανοῦ

ὑποψήφιου προέδρου τοῦ κράτους, στό τραπέζι
 τῶν Ἀκαδημαϊκῶν, μιά θέση ἦταν κενή.

Πληρώθηκε τελευταία. Ἦταν τοῦ ὁδηγοῦ μας.

Ἀναπαράσταση σέ μικρογραφία τῆς ἀρχαίας πόλης
 τῆς Ἱερουσαλήμ

Κι ἐκεῖνος ἀκαδημαϊκός.

Ὁ σοσιαλισμός τοῦ Ἰσραήλ εἶναι ἀληθινός.

Μιά φυσική ἀδελφσύνη. Εἴτε δουλεύεις μέ τά
 χέρια εἴτε μέ τό πνεῦμα. Καί ἀγαποῦν καί
 σέβονται τούς μορφωμένους ὅπως ἀγαποῦν καί
 σέβονται τούς γενναίους καί τούς ἀδύνατους.
 Εἶπα στόν Nati:

— Ἐπιτέλους ἡ ὥρα τῆς Βηθλέεμ. Ἄνθρωπος
 πᾶς μᾶς περιμένει. Ἔτσι τό σήμερον δέν θά
 τελειώσει ποτέ.

— Νά πᾶμε, εἶπε ὁ Nati, μέ σεβασμό γιά τά
 προσωπικά μας αἰσθήματα.

Καί ξεκινήσαμε. Κάθησα πάλι κοντά στόν
 ὁδηγό μας Jacob νά δέχομαι ἀμεσες τίς γύρω
 ἐντυπώσεις.

Σπίτια ἀπλά, οἰκοδομές καλοχτισμένες, ἡ
 βρύση τῆς Ρεβέκας. Ὁ Jacob πρόθυμος πάντα,
 μοῦ ἐξηγοῦσε τά πιό σημαντικά. Δέν πρόσεχα
 πολύ. Ἡ συλλογή στή Μητέρα Παναγιά.

Πόσο ἦταν κοντά μας σ' ὀλόκληρη τή ζωή.

Στό πρῶτο ποίημα τοῦ ξενιτεμένου Γιώργου:

«... Ὡς νά σβυστῶ μέ τήν ψυχή τήν τρισφτωχή
 στά γόνατά Σου τ' ἅγια, τά πονετικά, τά θεϊκά,
 καί τό κεφάλι στής μητέρας μου τό γόνα»

Καί ὅταν πέθανε ἡ μάνα:

— «Κύτταξε», μοῦ εἶπε ὁ Ἄγγελος, δείχνοντας
 τήν ἀσημένια Παναγία πάνω ἀπό τό
 προσκέφαλό Της.

Δυό δάκρυα κυλοῦσαν στό γλυκύτατο
 πρόσωπο.

עץ חיים הוא

Δένδρον ζωής είναι ή Τορά...
(Παροιμ. 3:18)